Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra germanistiky

Obrazový materiál ve výuce cizího jazyka

Autor: Lucie Šmítková

Vedoucí práce: PhDr. Pavla Nečasová, Ph.D.

Praha 2009

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala PhDr. Pavle Nečasové za vedení této diplomové práce, za podnětné nápady při její tvorbě, ochotu odpovídat na mé otázky, konzultovat dílčí závěry a také za její celkové osobní nasazení.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu. Souhlasím se zveřejněním mojí práce a jejím eventuálním zapůjčením.

V Praze dne 29.6.2009 Lucie Smítková

Obsah

	Úvod	**1**
1	**Obrazový materiál ve výuce**	**3**
1.1	***Definice pojmu obrázek a jeho základní typy***	***3***
1.2	***Kognitivní procesy při vnímání obrazu***	***3***
1.2.1	Percepce	4
1.2.2	Souvislost mezi didaktikou a psychologií	6
1.3	***Vztah obrázku a textu***	***7***
1.4	***Argumenty pro použití obrazového materiálu ve výuce***	***8***
1.4.1	Důsledky argumentu pro pedagogickou praxi	11
1.5	***Účel a použití obrázků ve výuce***	***11***
1.6	***Funkce obrázku ve výuce***	***12***
1.7	***Chybné interpretace obrázků***	***13***
1.7.1	Příčiny chybných interpretací obrázků	14
2	**Základní dělení obrazového materiálu**	***15***
2.1	***Typologie 1***	***16***
2.1.1	Obrázky kreslené	16
2.1.2	Fotografie	18
2.1.3	Kombinace kresleného a vyfotografovaného materiálu	18
2.2	***Typologie 2 dle hlediska vyobrazení dané situace***	***18***
3	**Obrazový materiál ve výuce reálií**	**21**
3.1	***Vymezení pojmu reálie***	***21***
3.2	***Důvody použití obrázků ve výuce reálií***	***21***
3.3	***Nejčastější způsoby prezentace obrazového materiálu***	***22***
3.3.1	Fotografie	22
3.3.2	Karikatury a jiné kreslené obrázky	23
3.3.3	Statistiky	24
3.3.4	Propagační, reklamní materiály a prospekty	24
4	**Použití obrázků v jednotlivých částech vyučovací jednotky**	**26**
4.1	***Warm-up neboli úvodní fáze***	***26***
4.2	***Expoziční fáze hodiny***	***27***
4.2.1	Využití obrázků v praktických cvičeních	28
4.3	***Fixační neboli závěrečná fáze hodiny***	***28***

5	**Analýza obrazového materiálu v učebnicích německého jazyka používaných v České republice**	**30**
5.1	*Vytyčení cíle analýzy učebnic*	*30*
5.2	*Pracovní postup*	*30*
5.3	*Materiály*	*31*
5.4	*Typologie didaktických obrázků pro jazykovou výuku o německy mluvících zemích*	*31*
5.5	*Jazykové učebnice němčiny*	*33*
5.5.1	deutsch.com 1	33
5.5.2	Schritte International 1,2	36
5.5.3	Tangram Aktuell 1,2	39
5.5.4	Themen Aktuell 1	42
5.5.5	Studio d A1	46
5.5.6	Německy s úsměvem nově	49
5.5.7	Sprechen Sie Deutsch 1	53
5.6	*Výsledky analýzy*	*56*
5.7	*Závěr analýzy*	*56*
6	**Pedagogický výzkum na školách o využití obrázků ve výuce německého jazyka**	**58**
6.1	*Projekt výzkumu*	*58*
6.1.1	Vymezení problematiky	58
6.1.2	Shrnutí dosavadních poznatků, obecná formulace	58
6.1.2.1	*Hypotézy*	*59*
6.2	*Stanovení cílů*	*59*
6.3	*Popis metody a respondentů*	*60*
6.3.1	Výběr a kritéria výběru respondentů	60
6.4	*Administrace a vymezení dotazníku*	*60*
6.5	*Zadávání dotazníku*	*62*
6.6	*Časový harmonogram*	*62*
6.7	*Výsledky výzkumu*	*62*
6.7.1	Výzkum provedený mezi učiteli	62
6.7.1.1	*Výsledky*	*63*
6.7.2	Výzkum provedený mezi studenty	63
6.7.2.1	*Výsledky*	*64*
6.7.3	Celkové výsledky výzkumu	65
6.8	*Závěry výzkumu*	*66*

6.8.1	Obsahové závěry	67
6.8.1.1	*Ověření hypotéz*	*68*
6.8.2	Metodologické závěry	68
6.8.3	Závěry o praktickém využití poznatků	69
7	**Práce s obrazovým materiálem ve výuce**	**70**
7.1	***Kreslené obrázky***	***71***
7.1.1	Obrázky určené pro práci s krátkou časovou dotací	71
7.1.1.1	*Männer und Frauen*	*71*
7.1.1.2	*In der Gaststätte*	*73*
7.1.1.3	*Ein schlechter Hausaufsatz*	*74*
7.1.2	Obrázky pro celou vyučovací jednotku	76
7.1.2.1	*In der Schule*	*76*
7.2	***Fotografie***	***78***
7.2.1	Obrázek pro celou vyučovací jednotku	78
7.2.1.1	*Vor dem Geschäft*	*78*
7.2.1.2	*Eine Frau und ein Punk in der U-Bahn*	*80*
7.3	***Kombinace kresleného obrázku a fotografie***	***83***
7.3.1	Obrázek pro celou vyučovací jednotku	83
7.3.1.1	*Werbeexperten*	*83*
7.4	***Obrázky z kolekce Sheepworld***	***86***
7.4.1	Vztah obrázků z kolekce Sheepworld k didaktice cizího jazyka	86
7.4.1.1	*Příklady využití obrázků ve výuce*	*87*
	Závěr	**90**
	Resumé	**91**
	Seznam použité literatury	**92**
	Přílohy	

Úvod

Teoretici výuky a učitelé stále hledají odpověď na otázku, jak správně a efektivně vyučovat cizí jazyk. Jejich cílem je najít kompromis, který by splňoval požadavky na kvalitní a zábavnou výuku, orientovanou na studenta a strukturovanou tak, aby si student jazyk trvale osvojil a byl schopen plynulé komunikace.

Autoři učebnic přikládají velký význam grafické stránce učebnic. Jejich cílem je zaujmout a motivovat studenta pro jeho práci. Zastávají názor, že grafické zpracování a hlavně správný výběr obrázků povede ke zvýšení atraktivity nejen učebnice, ale výuky jazyka celkově. Proto je nejen v učebnicích, ale i v metodických příručkách pro učitele vyzdvihována role obrázků jako důležitých elementů ovlivňujících proces osvojování jazyka.

Ve své diplomové práci se zabývám možnostmi použití obrázků ve výuce a ráda bych zjistila, do jaké míry je zapojení obrázků do výuky tou správnou cestou, jak k cílenému kompromisu dojít.

Při shromažďování relevantních zdrojů jsem vycházela z mnoha odborných publikací a textů, které by pomohly najít odpověď na tuto otázku. Většina kvalitních zdrojů byla publikována německými autory, kteří se výzkumu v této oblasti intenzivně věnují. Při tvorbě diplomové práce jsem dále vycházela z mých vlastních zkušeností nasbíraných během pětileté pedagogické praxe v oboru výuky cizích jazyků.

Diplomová práce je rozdělena do sedmi kapitol. První kapitola vymezuje pojem obrázek a jeho spojení s textem. Uvádí argumenty, které odůvodňují jeho použití ve výuce i logické důsledky, které vyplývají z argumentů. Součástí kapitoly je i přehled teoretických poznatků z kognitivní psychologie, která úzce spolupracuje s didaktikou. Didaktika využívá poznatků z psychologie jak při výuce, tak i při tvorbě nových učebních postupů a metod.

Druhá kapitola nabízí podrobný přehled členění obrazového materiálu. Na základě dvou typologií klasifikuje obrazový materiál ze dvou hledisek. První typologie dělí obrázky do tří podkategorií, zatímco druhá seskupuje obrázky na základě vyobrazení dané situace.

Obrázek ve výuce reálií je tématem, kterému se podrobně věnuje kapitola tři. Vymezuje důvody pro použití obrázků ve výuce reálií, zmiňuje se o výhodách jejich zapojení do výukového procesu a představuje nejčastější způsoby prezentace obrazového materiálu týkajícího se reálií v učebnicích.

Poznatky čerpané z literatury, stručné návody pro práci s obrázky a konkrétní příklady jejich aplikace v praxi jsou obsaženy v kapitole čtyři. Obrázek může sloužit jako podklad pro práci v celé vyučovací hodině. Pokud vyučující nedisponuje potřebným časem, je možné použít obrázek jako doplňkový materiál v kterékoliv fázi hodiny – v úvodní fázi, expoziční i fixační.

V kapitole pět prezentuji výsledky analýzy sedmi učebnic německého jazyka z nakladatelství Hueber, Fraus a Polyglot, které jsem zhodnotila z převážné části na základě vlastních kritérií. Mým cílem bylo zjistit, jak jsou učebnice, podle kterých učitelé vyučují na gymnáziích a ostatních středních školách koncipovány a v jaké míře využívají obrazový materiál.

Součástí této diplomové práce je i vlastní pedagogický výzkum, který byl proveden v časovém období od ledna do června 2009 na dvou základních a čtyřech středních školách v Praze. Na základě výzkumu jsem chtěla vyhodnotit, jak studenti a učitelé přistupují k práci s obrázky ve výuce a jaký význam obrázkům přikládají. Výsledky mého výzkumu jsou prezentovány v šesté kapitole.

Poslední, sedmá kapitola této diplomové práce představuje konkrétní didaktické návrhy a postupy pro praktickou práci s obrazovým materiálem. Návrhy jsou rozřazeny do tří skupin. První skupina se zabývá možnosti práce s kreslenými obrázky, druhá skupina je soustředěna na práci s fotografiemi a třetí se zaměřuje na kombinaci kresleného i obrazového materiálu.

1 OBRAZOVÝ MATERIÁL VE VÝUCE

1.1 Definice pojmu obrázek a jeho základní typy

Pojem obrázek je jedním ze stěžejních hesel moderní didaktiky cizích jazyků, a proto nabízí odborná literatura mnoho definic. Podle Hosche[1] je obrázek komunikativním prostředkem, který usnadňuje porozumění. Pozoruhodné je, že Weidenmann[2] ve svém příspěvku v časopise *Fremdsprache Deutsch*[3] uvádí téměř identickou definici. K podobné definici se přiklání i Schröder[4], podle kterého je obrázek prostředkem poznání[5]. *Wiki 99 Stichwörter*[6] charakterizuje obrázek jako kreslené, fototechnické nebo grafické vyobrazení osob, věcí, situací a postupů.[7] Výstižná je také Kroeber-Rielova definice obrázku jako záznamu reálného či fiktivního objektu, který svými smyly vnímáme[8].

1.2 Kognitivní procesy při vnímání obrazu

Svět kolem denně poskytuje miliony impulsů, které jsou vnímány vědomě i nevědomě a jejich příjem není nijak časově omezen, jelikož probíhají v každou denní i noční dobu.[9] Impulsy jsou přijímány smyslovými orgány a vyhodnocovány nervovou soustavou člověka.

Pedagogika jako věda využívá poznatků z psychologie. V následující části budou proto kognitivní procesy popisovány z psychologického hlediska, zpracovaných z největší části na základě publikace Strernberga (2002).

---

[1] *Hosch (1996, s. 8)*
[2] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 12.*
[3] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5.*
[4] *Schröder (2001)*
[5] *Schröder (2001, s. 323)*
[6] *[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu : <http://www.hueber.de/wiki-99-stichwoerter>*
[7] *[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu : <http://www.hueber.de/wiki-99-stichwoerter/index.php/Bild>*
[8] *Kroeber-Riel (1993, s. 12)*
[9] *Novotný, Hruška (2008, s. 107, 121)*

1.2.1 Percepce (vnímání)

Percepce je ekvivalentem českého výrazu vnímání. Vnímání je subjektivním odrazem objektivní reality v našem vědomí[10], kde dochází k individuálnímu zpracování informací a podnětů přicházejících z okolí. Podrobně se vnímáním zabývá tvarová psychologie („Gestaltpsychologie"), která přinesla mnoho cenných poznatků v této oblasti velmi složité na zkoumání.

Výchozím bodem pro zastánce „gestaltismu" byl názor, podle něhož se celek liší od součtu částí, které jej tvoří[11]. Na základě této myšlenky byly definovány „Gestaltické zákony", z nichž nejdůležitějším je zákon pregnantnosti. Člověk vnímá jakékoli uspořádání objektů způsobem, který co nejjednodušeji organizuje vzájemně odlišné prvky do stabilní, souvislé formy[12].

Při prvním pohledu na obrázek jsou určité prvky vnímány intenzivněji než ostatní. Vyvstává jeden výrazný prvek (figura) a pozadí. Stejně tento princip funguje, když člověk vstoupí do neznámé místnosti. Je pravděpodobné, že určité prvky bude vnímat nejprve velmi intenzivně, ostatní prvky naopak jen zběžně nebo si jich vůbec nevšimne.

Jedinec si pravděpodobně všimne výrazné barvy stěn v místnosti, ale přehlédne židli stojící v jejím rohu. Tento poznatek je důkazem, že člověk často nevnímá existující jevy, ovšem tento jev může fungovat i obráceně. Někdy jsou vnímány jevy, které neexistují a jsou tedy pouze iluzí[13]. Názorná ilustrace se nachází na obrázku devět.

---

[10] *[cit. 20.dubna 2009]. Dostupné na Internetu: <encyklopedie.seznam.cz/heslo/507161-percepce>*
[11] *Sternberg (2002, s. 147)*
[12] *Sternberg (2002, s. 147)*
[13] *Gombrich (1984, s. 152-153)*

Obrázek 1[14]

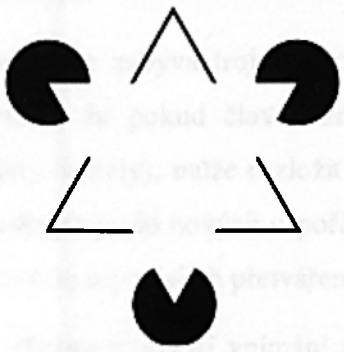

Optická iluze využívající zákona doplnění dobrého tvaru. Vnímaní má tendenci klasifikovat obrázek jako dva trojúhelníky. Barvu trojúhelníku směřujícího dolů vnímáme kvůli většímu rozlišení jako světlejší než barvu pozadí.

Gestaltické principy se zaměřily na ty stránky podnětů, které percepci ovlivňují. Byly vytvořeny dvě základní teorie, podle nichž lze na vnímání nahlížet ze dvou různých perspektiv:

- teorie „odspodu vzhůru", označovanou jako přímou percepci
- teorie „shora dolů", označovanou jako konstruktivní percepci.

Přímá percepce je založená na poznatku, že při prvotním spatření obrazu jsou do vnímání zapojeny pouze senzorické receptory bez účasti vyšších kognitivních procesů. Teoretik přímé percepce James J. Gibson uvádí, že v reálném světě se nachází velký počet informací o souvislostech, a tudíž není nutné mít předchozí zkušenost s tvary, které vnímáme. I bez jejich předchozí znalosti můžeme rozeznat rozdíly mezi nimi[15]. Kromě teorie přímé percepce existují ještě čtyři hlavní teorie vnímání tvarů a jejich uspořádání, založených na přístupu odspodu vzhůru, teorie šablon, teorie prototypů, teorie znaků a strukturálně deskriptivní teorie.[16]

Teorie šablon vychází z poznání, že je ve vědomí ukládáno mnoho šablon a vzorových obrazců, které lze znovu poznat. Teorie prototypů naopak považuje teorii šablon za těžkopádnou a snaží se podat odlišné vysvětlení pomocí prototypických zástupců určité třídy nebo předmětu, které představují

---

[14] *[cit. 21.února 2009]. Dostupné na Internetu: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Kanizsa_triangle.svg>*
[15] *Sternberg (2002, s. 151)*
[16] *Sternberg (2002, s. 151)*

nejlepší možný odhad tvaru. Podle teorie korelace znaků není možné rozpoznat šablony nebo prototypy. Hledány jsou společné znaky daného objektu se znaky, které jsou uložené v mysli.

Poslední, čtvrtá teorie, se zabývá trojrozměrným vnímáním obrazců. Biederman vytvořil hypotézu, že pokud člověk zná základní geometrické obrazce (kvádry, válce, klíny, kužely), může rozložit i trojrozměrné předměty na malé komponenty a přeskupit je do nových uspořádání. Znalost základních útvarů umožňuje další práci s útvary a jejich přetváření.[17]

Konstruktivistický přístup v oblasti vnímání představuje teorie „shora dolů"[18]. Tato teorie zdůrazňuje význam vyšších kognitivních činností mozku při percepci. Základem vnímání je podle kognitivních psychologů Brunnera, Gregoryho a Roka senzorická informace, která nemůže být zpracována bez zapojení dalších informačních zdrojů uložených ve vědomí. Pro tuto teorii se v literatuře používá pojem inteligenční percepce.

Konstruktivistická teorie je snadno pochopitelná na jednoduchém příkladu. Pokud řidič jedoucí po silnici narazí na dopravní značku s nápisem ST_ P, kde jedno písmeno chybí (například ho zakrývá rostlina), dokáže sám na základě předchozí zkušenosti domyslet, že se bude jednat o slovo STOP a začne brzdit. Samotná senzorická informace nestačí k rozluštění informace, a proto musí být zapojeny vyšší mozkové funkce.

Tyto dvě existující teorie si vyžádaly výzkum, který by potvrdil nebo vyvrátil jejich správnost. Empirické doklady potvrdily, že se zastánci ani jedné z teorií nemýlí, a tudíž není možno určit jeden z přístupů jako jediný správný[19]. Vzešla potřeba obě teorie sloučit a při procesu vnímání zohlednit oba přístupy rovnocenně.

1.2.2 Souvislost mezi didaktikou a psychologií

Poznatky z psychologie najdou své využití v didaktice, která využívá závěrů studií ke zlepšování efektivity výuky. Weidenmann [20] nabízí model, který popisuje fáze porozumění obrazu:

---

[17] *Sternberg (2002, s. 153)*
[18] *Sternberg (2002, s. 162-164)*
[19] *Sternberg (2002, s. 164-165)*
[20] *Weidenmann (1988, s. 97)*

- Obrázek není prázdným prostorem. Zobrazuje konkrétní situaci, která vzbuzuje očekávání.
- Na základě obrázku jsou aktivovány předchozí zkušenosti s podobnými situacemi společně s očekáváním prvků, které by eventuelně mohly následovat. V pedagogické praxi to znamená, že při pohledu na vyobrazení ulice bude student logicky očekávat přítomnost chodců, aut, reklamních ploch a dopravních značek. Úkolem učitele je pomoci studentům uvědomit si podobné skutečnosti. Odkrývání významu obrázku probíhá od známého k neznámému. Díky určení známého elementu získá student obecnou představu. Tato fáze trvá přibližně dvě sekundy.
- Pokud se na obrázku nachází elementy, které jsou kultuře země cizí a nezvyklé, dochází v častých případech k chybné interpretaci. Při práci se studenty je důležité vycházet z jejich znalostí a aktivovat potřebu poznání.
- V tomto bodě je dovršen proces pochopení obrázku a může být překročeno k samotné analýze. Učitel zjišťuje, jaké skutečnosti studenty při pohledu na obrázek napadají a jaké v nich vyvolává emoce.
- Obrázek je uložen do paměti a je možno si ho po určitém čase opět úspěšně vybavit. Schopnost vzpomenout si přesně na vyobrazené jevy je přímo úměrná aktivaci předchozích zkušeností a vědomostí.

1.3 Vztah obrázku a textu

Obrázky v učebnicích se nevyskytují izolovaně a většinou jsou doprovázeny textem[21]. Obrázek společně s textem představuje základ pro porozumění a společně tvoří komunikační prostředek udávající kontext[22], tedy dvojici, která hraje významnou roli ve výuce cizího jazyka.[23]. Obrázek jako jednotka otevírá kolem sebe celé spektrum možných interpretací, a proto je výtečným podnětem k mluvení při současném použití fantazie. Naopak text

---

[21] *GUDJONS, H. Veranschaulichen und Wahrnehmen. Pädagogik. Zeitschrift für Pädagogik. 1989, č. 9, s. 31.*
[22] *Hosch (1996, s. 88-92)*
[23] *GUDJONS, H. Veranschaulichen und Wahrnehmen. Pädagogik. Zeitschrift für Pädagogik. 1989, č. 5, s. 8.*

sděluje poměrně jasnou informaci, která nemůže být interpretována tolika způsoby jako v případě obrázku.

Při porovnávání rychlosti porozumění obrázku a textu je zřejmé, že obrázku je jednodušší porozumět. Podle Gombricha[24] dochází při vnímání obrazu u každého jedince k jiným psychickým procesům, a proto se každý na obrázek dívá jiným způsobem a jinak mu rozumí, což je dáno i zkušeností, kterou si člověk v sobě uchovává. Nejen psychické procesy, ale i fyzikální podmínky jako například množství světla, stín nebo úhel pohledu velmi zkresluje náš pohled na skutečnost, a tudíž velmi modifikuje naše vnímání. Z toho vyplývá, že obrázku sice rozumíme dříve než textu, ovšem spolehlivost našeho přesného porozumění autorova záměru je nižší.

Teorii o výhodném spojení obrázku a textu potvrzuje i Peter Handke ve svém aforismu:„Der Verstand vergisst, die Phantasie vergisst nie.“[25] (Rozum zapomíná, fantazie nikdy[26]).

1.4 Argumenty pro použití obrazového materiálu ve výuce

Hosch[27] ve své publikaci vymezuje pět základních argumentů pro používání obrazového materiálu ve výuce:[28]

a) **Pedagogický argument**[29]

Obrázky slouží jako přímé podněty k mluvenému projevu[30], které aktivují podvědomí a vyvolávají vzpomínky na předchozí zkušenost. O vhodnosti zapojení obrazového materiálu do výuky se zmiňuje již Jan Amos Komenský ve svém latinském spisu „Orbis pictus sensualium“ z roku 1658[31]. Upozorňuje na význam smyslového vnímání ve výuce, neboť jde o aktivní proces, při němž si člověk zaznamenává nebo mění poznatky o okolním světě

---

[24] *Gombrich (1984, s. 75)*
[25] *[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu: <www.entwurfonline.de/download/UE_DerHundmitdemgelbenHerzen.doc>*
[26] *přeložila autorka diplomové práce*
[27] *Hosch (1996, s. 10-16)*
[28] *Hosch (1996, s. 10-16)*
[29] *Hosch (1996, s. 10)*
[30] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 12.*
[31] *Hosch (1996 s. 14)*

na základě vlastních zkušeností.[32] Pravdivost tvrzení potvrdily i závěry psycholingvistických studií prováděných v Americe v 70. letech minulého století[33]. Podle nich hraje smyslové vnímání velkou roli nejen v percepci světa, ale také v běžné verbální i neverbální komunikaci.

Tyto poznatky z oblasti psychologie ovlivnily i vývoj didaktických metod. Příkladem je audio-lingvální metoda[34], používaná od 40. let 20. století[35] ve výuce cizích jazyků[36] jako rychlý a efektivní způsob učení se jazyku, která využívala obrazový materiál jako jeden ze stěžejních bodů výuky[37]. I další metody, které se uplatnily ve výuce v následujících desetiletích[38], například metoda interkulturní[39] a metoda komunikativní, dokazují, že se obrázky staly nedílnou součástí výuky[40].

Obrázek 2[41]

Příklad obrázku z učebnice „Orbis pictus", spojující obrázek se slovní zásobou.

[32] *Hosch (1996, s. 107)*
[33] *Hosch (1996, s. 12)*
[34] *Hosch (1996, s. 32-38)*
[35] *[cit. 19.června 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.tcnj.edu/~eslsla/Methodologies/Audiolingual.html>*
[36] *první zmínka o aplikaci metody pochází z období druhé světové války.*
[37] *Hosch (1996, s. 38)*
[38] *Hosch (1996, s. 45-56)*
[39] *Hosch (1996, s. 45)*
[40] *GUDJONS, H. Veranschaulichen und Wahrnehmen. Pädagogik. Zeitschrift für Pädagogik. 1989, č.9, s. 8.*
[41] *[cit. 10.února 2009]. Dostupné na Internetu: <www.sochorek.cz/de/pr/blog/1146258460-orbis-pictus-das-erste-bildworterbuch-der-welt.htm>*

b) **Psychologický argument**[42]

Obrázky pozitivně ovlivňují proces učení, protože člověk velké množství informací ukládá podvědomě právě ve formě obrazů.[43] Studenti často nejsou schopni vzpomenout na text, který četli, avšak jsou schopni si vybavit obrázek, který text doprovázel. Proto je žádoucí, aby texty v učebnicích koexistovaly s obrázkem, neboť tímto způsobem je studentovi nabízena pomoc při učení v podobě mimotechnických pomůcek využitelných při osvojování gramatiky a slovní zásoby.

c) **Didaktický argument**[44]

Obrázek je komunikační prostředek, který vyzývá studenta k reakci. Vzhledem k tomu, že může být interpretován mnoha způsoby, je ideálním podnětem ke komunikaci. Didaktický argument přímo souvisí s účely použití obrázků ve výuce podrobně rozebrané v podkapitole 1.3.

d) **Argument založený na specifičnosti použití média**[45]

Výklad ke čtvrtému argumentu bude nejprve uveden na konkrétním příkladě :

Obrázek 3[46]

[42] *Hosch (1996, s. 12)*
[43] *Hosch (1996, s. 13)*
[44] *Hosch (1996, s. 14)*
[45] *Hosch (1996, s. 14)*
[46] *[cit. 10.února 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.google.de/imgres?imgurl=http://wirtschaftsbotschafter-koeln.com/resources/>*

Obrázek zachycuje osoby na tradičním karnevale v Kolíně nad Rýnem. Osoby na obrázku na sobě mají karnevalové masky, ale z obrázku není jednoznačně patrné, co představují. Pokud by obrázek byl použit ve výuce a student A měl za úkol popsat obrázek, aniž by ho student B směl vidět, bylo by pro studenta B velmi náročné si představit, jak obrázek přesně vypadá. Z toho logicky vyplývá, že obrázek dokáže říci více než slova a navíc šetří čas (za předpokladu, že momentálním učitelovým cílem není nácvik řečových dovedností).

e) **Zeměpisný argument**[47]

Výuka reálií je dnes nedílnou součástí výuky jazyků, jak dokazuje analýza učebnic, která se nachází v šesté kapitole této diplomové práce. Z pozorování je patrné, že výuka reálií není možná bez dostatečné zásoby fotografií a obrázků (reáliím ve výuce je podrobněji věnována kapitola 4).

1.4.1 Důsledky argumentů pro pedagogickou praxi

Díky výše uvedeným poznatkům byla změněna metoda vytváření učebních materiálů v Československu a později v České republice po roce 1989. Výsledkem jsou učebnice, které se v současné době prodávají na českém trhu. Výukové materiály[48] jsou neustále revidovány a nahrazovány moderními materiály propagující komunikativní přístup[49] zdůrazňující použití obrázků ve výuce.

1.5 Účel a použití obrázků ve výuce

Obrázky, které byly vytvořeny speciálně pro výukové účely, se zabývá Weidenmann ve svém v příspěvku v časopise „Fremdsprache Deutsch".[50] Nazývá je *„didaktickými obrázky"*. Přívlastek didaktické mají proto, že vyvolávají řadu otázek, na kterou student hledá odpověď a které slouží konkrétním pedagogickým účelům.[51] Tím se liší od obrázků převzatých z médií (novin, časopisů) a maleb, které byly primárně zhotoveny pro potěšení

---

[47] *Hosch (1996, s. 15)*

[48] *příkladem je učebnice „Německy s úsměvem", která prošla poslední revizí v roce 2003. Zdroj informací: nakladatelství Fraus*

[49] *Hosch (1996, s. 38-46)*

[50] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 12-16.*

[51] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 12.*

lidského oka. Stejným typem obrázků se zabývá i Gudjons[52], který užívá termínu „*informativní obrázky*".

Základními účely použití didaktických obrázku jsou:

- podnět k samostatnému mluvenému projevu, kdy se student vyjádří k situaci nebo objektu na obrázku.
- podnět k rozhovoru nebo diskusi.
- pomoc při semantizaci smyslu a významu slovíčka, věty, textu či situace.
- pomoc ve smyslu mimotechnické pomůcky pro snazší zapamatování.
- pomůcka pro studenty pro zobrazení svých výpovědí (například formou obrázku, který nakreslí).

Obrázky, které se v učebnicích vyskytují, zprostředkovávají kontakt s realitou a především kontakt se světem. Díky tomu, že obrázek aktivuje předchozí zkušenosti, znalosti a poznání, je člověk schopen se k obrázku vyjádřit a zaujmout stanovisko v poměrně krátkém časovém úseku. Schopnost rychle reagovat na obrázek je výsledkem perceptivních dovedností, při kterých dochází k rychlé identifikaci známých schémat.[53] Proto je možné pochopit, že kombinace kruhu, dvou teček a jedné vodorovné čáry zobrazuje obličej.

Obrázek 4[54]

Smiley (původně z angličtiny, znamenající smějící se obličej vyjadřující psychické stavy).

1.6 Funkce obrázku ve výuce

Obrázek má ve výuce mnoho funkcí[55]. Ilustruje texty a vztahuje se k obsahu textu, slovní zásobě nebo gramatice; usnadňuje učení se slovní zásobě

---

[52] *GUDJONS, H. Veranschaulichen und Wahrnehmen. Pädagogik. Zeitschrift für Pädagogik. 1989, č. 9, s. 31.*

[53] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 12.*

[54] *[cit. 10.února 2009]. Dostupné na Internetu:* <http://home.allgaeu.org/cwalter/smileys.html>

[55] *[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu : <http://www.hueber.de/wiki-99-stichwoerter/index.php/Bild>*

a gramatice; navozuje kontext reality a reálií; poskytuje návod, jakých gramatických struktur se ve cvičeních držet; slouží jako impuls k mluvenému projevu; podporuje mluvený projev při současné syntéze naučené gramatiky a slovní zásoby. Obrázek by také měl mít jasnou výpovědní hodnotu a všichni studenti by měli pochopit informaci, která z něj vyplývá.[56] Úkolem učitele je soustředit pozornost studenta na detaily, které jsou důležité pro další práci s obrázkem. Detaily poskytují ještě více podnětů k mluvenému projevu[57].

Někdy obrázek nesleduje žádný didaktický cíl a objevuje se pouze jako dekorace. Cílem tvůrců učebnic je se takovým obrázkům vyhnout[58].

Obrázky, které se v učebnicových souborech vyskytují, jsou pečlivě připravovány za současné konzultace s odborníky a psychology.[59] Většinou jsou vyráběny na zakázku, jejíž zadavatelem je autor učebnice. Fotografie jsou speciálně navržené tak, aby byly dostatečným a přitom vyváženým podnětem k mluvenému projevu a aby správně vystihovaly text, který doprovází[60].

Existují obecně platná kritéria[61], nad kterými se autor musí zamyslet. Obrázek musí být pochopitelný pro konkrétní věkovou skupinu, být přesný, výstižný, přehledný, aktuální, dobový, zajímavý a podněcující fantazii. Nesmí v žádném případě působit rozmazaně, nepřesně a neúplně. Obrázek by měl obsahovat hlavní a vedlejší informaci a vyvarovat se přílišného množství detailů. Gesta, signály, mimické pokyny a stíny by se měly vyskytovat na obrázcích také, aby nabízely více podnětů k ústnímu projevu

1.7 Chybné interpretace obrázků

Vnímání obrazu je složitým procesem, který v ideálním případě končí správným pochopením a schopností interpretace vyobrazeného jevu. Mnohdy ale dochází k chybám, které zamezují úspěšné práci s obrázkem.[62]

---

[56] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č .5, s. 12.*
[57] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 13.*
[58] *Podle informací nakladatelství Hueber*
[59] *Podle informací nakladatelství Hueber*
[60] *Podle informací nakladatelství Hueber*
[61] *[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu : <http://www.hueber.de/wiki-99-stichwoerter/index.php/Bild>*
[62] *Hosch (1996, s. 106)*

1.7.1 Příčiny chybných interpretací obrázků

Příliš jednoduché obrázky nejsou dostatečně kvalitním podnětem pro práci, jelikož detaily na něm mohou být přehlíženy a opomíjeny[63]. Pokud je naopak obrázek nejasný (nejasná vyobrazení, špatná kvalita tisku), student chybně interpretuje jednotlivé elementy.[64]

Logické (analogické) obrázky jsou v učebnicových souborech zastoupeny pomocí schémat a diagramů. Schémata a diagramy jsou vytvářeny autory učebnice, kteří si neuvědomují, že by studenti mohli mít problémy s pochopením úlohy. Důsledkem je nemožnost jejího správného vyřešení.[65]

Příkladem by mohl být obrázek číslo čtyři, který slouží pro opakování slovní zásoby z oblasti pekařství. Předpokládá, že student správně doplní prázdná pole, když předem zadaná slovíčka budou „die Bäckerei" a „das Brötchen". Na základě dvou daných výrazů doplní další chybějící pojmy. Pokud logický obrázek nepochopí, zpomalí se tempo jeho práce. Cíl aktivity nebude naplněn a úkol nebude možno splnit.

Obrázek 5[66]*:*

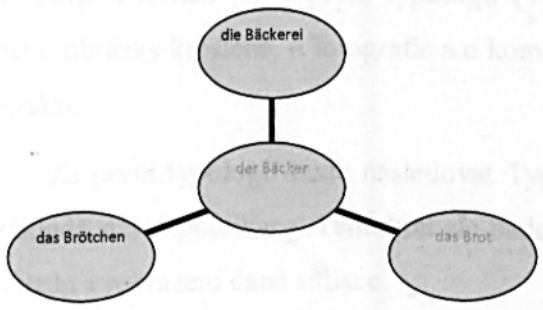

Poznámka: Obrázek 5 slouží pouze ilustrativně. V učebnicových souborech se vyskytují složitější schémata a diagramy.

---

[63] *Hosch (1996,'s. 106)*
[64] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 13.*
[65] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 14.*
[66] *Vytvořen autorkou*

2 Základní dělení obrazového materiálu

V odborné literatuře se dělením obrazového materiálu zabývá mnoho autorů. Hosch[67] se zmiňuje o třech kategoriích, kterými jsou vyobrazení a ilustrace[68], logické obrázky a analytické obrázky. Weidenmann představuje ve své práci[69] podobné rozdělení obrazového materiálu, ovšem slučuje, na rozdíl od Hosche, skupinu logických a analogických obrázků. Jeho podskupiny tedy tvoří fotografie, kreslené obrázky, diapozitivy, karikatury, koláže, malby a reklamní materiály; do druhé skupiny zařazuje logicko-analytické obrázky (grafy, schémata).

Nakladatelství Hueber ve své publikaci Wiki 99 Stichwörter[70] klasifikuje obrázky podle jiných kritérií. Dělí je na[71] barevné a černobílé; konkrétní a abstraktní; statické a dynamické.

Cílem této kapitoly je představit dvě podrobně zpracované typologie dělení obrazového materiálu, jelikož Hoschovo[72] a Weidenmannovo[73] rozdělení i klasifikace publikovaná ve „Wiki 99 Stichwörter" jsou podle mého názoru málo detailní. Podkladem pro níže uvedené členění se stala publikace *„Mit Bildern lernen"*[74]. V první typologii (Typologie 1) se bude konkrétně jednat o obrázky kreslené, o fotografie a o kombinaci kresleného i autentického materiálu.

Za první typologií bude následovat Typologie 2, kterou jsem sestavila na základě stejné publikace. Tentokrát ale bude obrazový materiál prezentován z pohledu vyobrazení dané situace.

---

[67] *Hosch (1996, s. 71)*
[68] *v němčině je používán termín „Abbildungen"*
[69] *Weidenmann (1993, s. 44)*
[70] *[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu :< http://www.hueber.de/wiki-99-stichwoerter/>*
[71] *[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu :< http://www.hueber.de/wiki-99-stichwoerter/index.php/Bild>*
[72] *Hosch (1996, s. 71)*
[73] *Weidenmann (1993, s. 44)*
[74] *Scherling; Schuckall (1992)*

2.1 Typologie 1[75]

2.1.1 Obrázky kreslené[76]

Kreslené obrázky jsou oblíbeným materiálem, protože jsou v učebnicích většinou prezentovány populárně naučným stylem[77]. Mnoho učebnic má svého „maskota" (například učebnicovým souborem *Spass mit Max*[78] provází žáky kreslená postava, která upozorňuje na zajímavosti či informace, které chtějí autoři učebnice zdůraznit). Kreslené obrázky se vyskytují v učebnicích v různých formách, například ve formě

a) **Karikatury**[79]

Karikatura představuje lidi a situace, které mají pobavit nebo upozornit na určitý jev či problém. Takové obrázky jsou přímým podnětem k mluvenému projevu.

b) **Komiks**[80]

Komiksy jsou série kreslených obrázků, které se těší velké popularitě nejen u dětí. Práce s komiksem představuje odlehčení a zábavu ve vyučovací hodině, a proto plní své poslání i u starších žáků a studentů.

Komiks je charakteristický tím, že se dá přizpůsobit téměř jakékoli jazykové úrovni. Kritérii obtížnosti jsou počet a obtížnost slov, skladba věty a stylistická výstavba textu.

Komiksy, ve kterých se objevují populární postavy z dílny Walta Disneye, vyprávějí příběhy, které baví čtenáře již přes padesát let. Jsou chráněny copyrightem, zamezujícím jejich nedovolené distribuci. Autoři učebnic však našli způsob, jak disneyovské komiksy legálně zapojit do výuky. Po uzavření potřebných smluv vznikl učebnicový soubor *English Adventure* z nakladatelství Pearson Longman[81], určený žákům od druhé do páté třídy. Grafická úprava učebnice a probíraná témata jsou pro děti atraktivní.[82]

---

[75] *Scherling; Schuckall (1992, s. 27-31)*
[76] *Scherling; Schuckall (1992, s. 27-29)*
[77] *vyplývá z Analýzy učebnic, kapitola 5*
[78] *nakladatelství Fraus*
[79] *Scherling; Schuckall (1992, s. 27)*
[80] *Scherling; Schuckall (1992, s. 27)*
[81] *[cit. 11.června 2009]. Dostupné na Internetu na: <http://www.english-adventure.net/global.html>*
[82] *podle informací obchodního zástupce firmy Pearson Longman>*

Komiks poskytuje učiteli mnoho podnětů pro praktickou činnost ve výuce, neboť obsahuje vše, co je typické pro klasický článek z učebnice. Vyznačuje se dějovou linií a logickým sledem událostí. Interpretace, dokončení příběhu, popis vzhledu a charakteru postav jsou příklady nenáročných a zábavných aktivit pro práci s komiksem.

c) **Koláž**[83]

Práce s koláží je inspirujícím a kreativním úkolem pro studenty již od samého zadání úlohy. Jedná se o informaci či text zakódovaný do série obrázků, které nesou jednotné sdělení (součástí koláže mohou být fotografie, průkazy, předměty, názvy institucí).

d) **Skica**[84]

Skica neboli neúplný obrázek podněcuje představivost. Skicou se rozumí druh obrazového materiálu, který nezprostředkovává zřetelnou informaci o charakteru objektu. Úkolem studenta je vydedukovat význam, který je v obrázku zakódován, formulovat argumenty pro svou hypotézu a své stanovisko obhájit.

e) **Piktogramy**[85]

Piktogramy jsou obrázky nevyžadující předchozí zkušenost pro pochopení informace, kterou zprostředkovávají. Jejich význam je snadno odvoditelný a úzce souvisí s výjevy z každodenního života. Jedná se o značky, které fungují na mezinárodní úrovni. Například *zkřížená vidlička s nožem* symbolizuje blízkost restaurace v okolí; obrázek *telefonního sluchátka* informuje o přítomnosti telefonní budky.

f) **Symboly**[86]

Symboly se stylem vyobrazení jevu podobají piktogramům. Základním rozdílem mezi nimi je způsob osvojování jejich významu. Porozumění piktogramu je založeno na logické dedukci a podobnosti s objektem, zatímco význam symbolu musí být naučen. Symboly jsou vedle piktogramů dalšími prostředky usnadňující práci se slovní zásobou.

---

[83] *Scherling; Schuckall (1992, s. 27)*
[84] *Scherling; Schuckall (1992, s. 28)*
[85] *Scherling; Schuckall (1992, s. 29)*
[86] *Scherling; Schuckall (1992, s. 29)*

g) **Malba**[87]

Malba jako prostředek propojení výuky jazyka s uměním a kulturou představuje zcela nový způsob práce v hodině. Protože se metod práce s malbami nabízí mnoho, zamezují tyto materiály stereotypu, který se často stává ve výuce nevyhnutelným. Kresby či malby umělců je možno zařadit jako součást jedné ze tří základních částí vyučovací jednotky[88].

Při práci s malbami je důležité brát ohled na věk a úroveň vzdělání studentů, neboť výše popsaná činnost vyžaduje vysokou schopnost koncentrace na detail, předvídavost a částečně i abstraktní myšlení. Cílem práce je zlepšení komunikativních kompetencí a vyjádření emocí, které malba vyvolává (pozitivní či negativní).

Inspirací a návodem, jak pracovat ve vyučování s malbami, je publikace *„Bild als Sprechanlaß : Das Kunstbild"*[89].

2.1.2 Fotografie[90]

Fotografie neboli autentické obrázky přesně zachycují realitu. Jsou preferovaným materiálem pro prezentaci reálií v učebnicích.

2.1.3 Kombinace kresleného a vyfotografovaného materiálu.

2.2 Typologie 2[91] dle hlediska vyobrazení dané situace

a) **Obrazové materiály zobrazující celkovou situaci**[92]

Obrázek, který soustřeďuje studentovu pozornost prvořadě na komplexní prezentaci dané situace, vyžaduje dostatečnou časovou dotaci pro práci ve výuce. Ačkoli se vyobrazená situace může nejprve zdát nepřehledná, nenarušuje proces výuky. Student je vyzván, aby obrázek nejprve vnímal jako celek a postupně ho rozdělil do menších celků a analyzoval.

---

[87] *Charpentier (1988)*
[88] *jednotlivé fáze hodiny popisuje čtvrtá kapitola této práce*
[89] *Charpentier (1988)*
[90] *Scherling; Schuckall (1992, s. 30-31)*
[91] *Scherling; Schuckall (1992, s. 48-69)*
[92] *Scherling; Schuckall (1992, s. 48-49)*

Příklad: Učitel probírá téma „Na ulici". Předpokládá, že si studenti osvojili slovní zásobu související s tématem a jsou schopni ji zapojit do práce s obrázkem. V hodině je analyzován obrázek, který nabízí množství podnětů, ze kterých si student může vybrat jeden a popsat ho. Jinou alternativou postupu práce je popis celkového dění na obrázku, která poskytuje svobodu rozhodovat o své práci.

b) **Obrázky zaměřené na detail**[93]

Obrázky zaměřené na detail konkretizují úkoly týkající se práce s obrázkem a směřují pozornost studenta na jeden element. Existuje mnoho způsobů pro specifikaci a zdůrazňování elementů, například zakroužkováním, postavením elementu do popředí, tučným tiskem či šipkou směřující k požadovanému detailu.

Rozhovor dvou lidí na ulici je příkladem pro využití této metody. Osoby na obrázku jsou dobře viditelné; postavení těla a dokonce i výraz obličeje napoví o jejich současném tělesném či duševním stavu. Práce s obrázkem může být rozvinuta například vyplněním *„řečových bublin*[94]*"* či nakreslením asociogramu. Navazující aktivitou může být i příprava kratší scénky nebo malého divadla, na kterém žáci budou pracovat v rámci projektového vyučování.

c) **Obrázky s otevřenou možností interpretace**[95]

Percepce osob či situace na obrázku s otevřenou možností interpretace je velmi individuální a učitel musí předvídat, že studenti budou prezentovat pestré spektrum výkladu. Tento druh materiálu lze mnohostranně didakticky zpracovat a připravit pro výuku. Zde uvádím tři příklady:

- Student sám[96] popíše situaci a vydedukuje téma rozhovoru. Vymyslí rozhovor a napíše krátké zamyšlení nad obrázkem.
- Učitel předepíše schéma práce. Touto metodou částečně omezuje kreativitu a vlastní aktivitu žáka, ale na druhou stranu dosáhne jasnosti úlohy, jednoty práce a naplnění konkrétního didaktického cíle.

---

[93] *Scherling; Schuckall (1992, s. 49)*
[94] *německy Sprechblasen – přeloženo autorkou*
[95] *Scherling; Schuckall (1992, s. 33)*
[96] *bez předchozí specifikace*

- Učitel poskytne studentovi poloviční podíl na vytvoření konkrétní podoby úlohy. Učitel vybere obrázek, ale zároveň dovolí, aby student obrázek doplnil podle své představy. Příklad: vynechá místo pro rozhovor, kam student zaznamená libovolnou konverzaci osob na obrázku; doplní nebo dokreslí obrázek a interpretuje situaci.

Výše uvedená metoda práce s obrázkem bude pravděpodobně oblíbená u kreativních žáků, protože se mohou přímo podílet na vytváření aktivity. Zároveň nebude velmi náročnou pro ty jedince, kteří se rádi drží pravidel stanovených učitelem.

d) **Obrázky s uzavřenou možností interpretace**[97]

Obrázky s uzavřenou možností interpretace jsou vhodné pro studenty, kterým činí potíže analyzovat obrázky s nepřímou výpovědní hodnotou. Interpretace významu abstraktních obrázků je pro některé studenty natolik těžkým úkolem, že předem vzdají snahu aktivně se účastnit výuky. Učitel by měl proto zohlednit schopnosti svých studentů.

e) **Obrázky pro usnadnění práce se slovní zásobou**[98]

Slovní zásoba nemusí být v učebnici prezentována jen tradiční formou abecedního seznamu, ale lze využít i nových technik, které se stávají populárními ve výuce cizích jazyků. Jednou z nich je i prezentace slovní zásoby pomocí obrázků (vizualizace)[99]. Lexikální jednotce je přiřazen obrázek, který význam slova přímo napoví.[100]

f) **Obrázky zobrazující zdánlivě stejnou situaci**[101]

Nejen jako úvod do tématu, ale i pro procvičení, upevnění nebo opakování slovní zásoby může být přikročeno k typu aktivity, pro níž je úkolem studenta zapojit svou diskriminační schopnost a rozpoznat rozdíly ve zdánlivě stejných obrázcích.

---

[97] *Scherling; Schuckall (1992, s. 33)*
[98] *Scherling; Schuckall (1992, s. 163)*
[99] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 8.*
[100] *Například pomocí piktogramů či symbolů*
[101] *Scherling; Schuckall (1992, s. 32)*

3 Obrazový materiál ve výuce reálií

3.1 Vymezení pojmu reálie

Reálie jsou definovány německou encyklopedií Brockhaus jako „*wirkliche Dinge, Tatsachen*“[102]. Internetový server wissen.de[103] uvádí podrobnější definici, podle níž jsou reálie *„die sich mit ‚Sachen‘ beschäftigenden Fächer: Physik, Chemie, Biologie, Geographie, Geschichte sowie Mathematik, im Gegensatz zu den sprachlichen Fächern.“*[104]

Reálie německy mluvících zemí neodmyslitelně patří do moderní výuky německého jazyka. Dokladem o správnosti tvrzení jsou učebnice, které jsou k dostání na českém trhu. Nové výukové materiály se intenzivně věnují oblasti reálií[105], protože jejich cílem je poskytovat komplexní obraz kultury daných zemí již od začátku studia[106]. Zahrnují například osobnosti německé literatury, filmu, slavné herce, zpěváky, hudební skupiny; historické události a jejich hrdiny; významná místa, známá města, kulturní a přírodní památky; významné firmy, podniky; každodenní život – svět práce, trávení volného času, noční život; významná divadla, galerie; sociologické výzkumy a statistiky.[107]

3.2 Důvody použití obrázků ve výuce reálií

Obrázek v učebnici[108] se snaží prezentovat objekty a situace zřetelně, protože jednou z jeho nejdůležitějších funkcí je zprostředkování informace. Je přesným odrazem reality a dokazuje, že objekt existuje. Objekt tedy má objektivní hodnotu.

Pokud je na obrázek nahlíženo jako na otevřenou soustavou nabízející více možností interpretace, je patrné, že má také subjektivní hodnotou, kterou mu dává sám pozorovatel. Poměr mezi objektivní a subjektivní hodnotou je velmi nejednotný.[109]

---

[102] *[cit. 10.června 2009]. Dostupné na internetu: <http://www.brockhaus.de/wissen/realien>*
[103] *[cit. 10.června 2009]. Dostupné na internetu:< www.wissen.de>*
[104] *[cit. 10.června 2009]. Dostupné na internetu: <http://www.wissen.de/wde/generator/wissen/ressorts/bildung/index,page=1222288.html>*
[105] *viz Analýza učebnic, kapitola 5*
[106] *vyplývá z Analýzy učebnic, kapitola 5*
[107] *viz kapitola 5 této diplomové práce (podkapitola 5.4; s. 39-40)*
[108] *Většinou se jedná o fotografii*
[109] *Hosch (1996, s. 17)*

Zprostředkování informace není jediným důvodem, proč se obrázky v učebnicích vyskytují. Jejich úkolem je vzbudit zájem poznávat kulturu a životní styl země, jejíž jazyk je vyučován; poukázat na rozdíly v porovnání s rodnou zemí; učit se schopnosti interpretovat obrázky a pochopit jejich význam; pochopit problémy dané země a uvést je do souvislostí; utvořit komplexní náhled na situaci v dané zemi.[110] Při výběru obrázků je nutné postupovat uvážlivě. Špatný výběr obrázku může vést k chybnému pochopení a vytvoření mylného obrazu o dané zemi.[111]

3.3 Nejčastější způsoby prezentace obrazového materiálu v učebnicích

V kapitole šest této diplomové práce se podrobně zabývám analýzou výukových materiálů. Při studiu relevantní literatury jsem si všimla, že nové učebnice němčiny[112] používají pro prezentaci reálií techniky, které si zachovávají jednotný charakter. Většina publikací se vyznačuje podobným grafickým zpracováním stránek a téměř identickým výběrem témat, jejichž identičnost nejčastěji spočívá ve výběru stejných měst, která jsou představována a v prezentaci národních zvyků a státních svátků.

Zde uvádím stručný přehled nejčastějších vyobrazení, která jsou vždy doplněna o konkrétní obrázek:

3.3.1 Fotografie

Výuka reálií si žádá autentické obrázky, a proto jsou fotografie, nejoblíbenějším typem vyobrazení především pro jejich jasnou výpovědní lhůtu[113] a dokumentární hodnotu.[114]

---

[110] *Hosch (1996, s. 10-28; 51-57)*
[111] *Hosch (1996, s. 95)*
[112] *vydané po roce 2000*
[113] *Hosch (1996, s. 17)*
[114] *Hosch (1996, s. 94)*

Obrázek 6[115]

Obrázek znázorňuje pohled na Berlínskou zeď ze západní strany. Z didaktického hlediska nabízí témata k diskusi a zamyšlení, kterými mohou být malby na stěně (vhodné je soustředit se na individuální kresby a snažit se pochopit jejich význam), pozorovatelna na východní straně zdi, vzhled budovy a její stav.

3.3.2 Karikatury a jiné kreslené obrázky

Karikatury jsou obrázky, které se zaměřují na typické znaky a rysy státu. Jedná se o humornou formu, která studenta pobaví a získá jeho pozornost.[116]

Obrázek 7[117]

[115] *[cit. 5.května 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.wiese.info/data/media/45/berliner%20mauer%2002.jpg>*
[116] *Hosch (1996, s. 95)*
[117] *[cit. 10.února 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.cartoonkarikaturen.de/bahn_servicegebuehr.htm>*

Obrázek představuje Deutsche Bahn[118], největšího provozovatele železnice v Německu. Student by měl vědět, že pokud bude cestovat v Německu vlakem, určitě se společností DB setká.

3.3.3 Statistiky

Statistiky jsou velmi oblíbené pro přesnost informací, které jsou podložené výzkumem. Vykazují konkrétní čísla a nabízí snadnou orientaci.[119]

Obrázek 8[120]

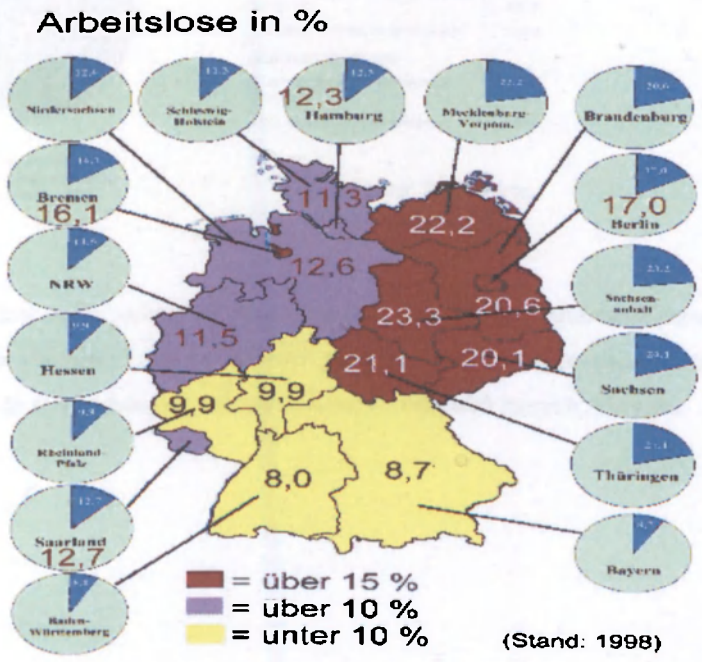

Obrázek je věnován problému nezaměstnanosti v Německu, zahrnující všechny spolkové země. Podává přesné informace v procentech.

3.3.4 Propagační, reklamní materiály a prospekty

Materiály, které jsou běžně zdarma k dostání (programy divadel, kin, nabídka supermarketu) jsou oblíbenými zdroji výukových materiálů pro tvůrce učebnic.[121] Již od úvodních lekcí týkajících se stravování rádi integrují jídelní lístky, jak je zobrazeno na obrázku 8.

---

[118] *[cit. 20.června 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.deutschebahn.com/site/bahn/de/start.html>*
[119] *Hosch (1996, s. 72-73)*
[120] *[cit. 10.února 2009]. Dostupné na Internetu: <www.google.de/imgres?imgurl=http://www.erdkundewissen.de/erdkunde/land/europa/deutschland/arbeitslose.gif&imgrefurl=http://www.erdkundewissen.de/erdkunde/land/europa/deutschland/arbeitslosigkeit>*
[121] *Hosch (1996, s. 71)*

Obrázek 9[122]

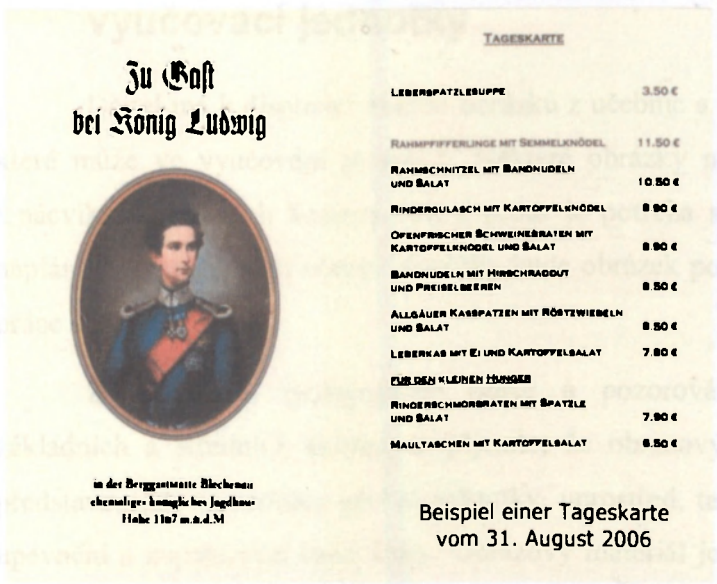

Beispiel einer Tageskarte
vom 31. August 2006

Obrázek nabízí náhled na německé menu, které dostane návštěvník restaurace v jižním Německu. Na jídelním lístku se nachází položky, které částečně charakterizují německou kulturu, protože se s podobnými pokrmy setkáme i v ostatních částech Německa.

[122] *[cit 5.května 2009]. Dostupné na Internetu: <www.berggasthausbleckenau.de/picture/upload/Speissekarte3.jpg>*

4 Použití obrázků v jednotlivých částech vyučovací jednotky

Učitel má k dispozici mnoho obrázků z učebnic a učitelských příruček, které může ve vyučování použít.[123] Některé obrázky nabízejí více podnětů k nácviku jazykových kompetencí, a proto je potřeba si dobře rozmyslet a naplánovat, v jaké části učební jednotky bude obrázek použit a co bude cílem práce s ním.

Z mé vlastní pedagogické praxe a pozorování provedených na základních a středních školách vyplynulo, že obrazový materiál může být představen jak na začátku učební jednotky, uprostřed, tak i na konci v rámci upevnění a zopakování dané látky. Obrazový materiál je určen pro jakoukoli část hodiny. Záleží pouze na učiteli, pro jakou vyučovací strategii se rozhodne, v jakém rozsahu se bude chtít obrázku věnovat a jakou časovou dotaci zvolí.

Vyučovací hodina se zpravidla dělí na tři základní části: na warm-up (úvodní), expoziční (hlavní) a fixační (závěrečnou, upevňovací) část.[124] V každé části hodiny obrázek plní jiný úkol a následující přehled ukáže možnosti jejich zařazení. Vzhledem k tomu, že naučná didaktická literatura se tímto problémem podrobně nezabývá, sestavila jsem následující přehled na základě vlastních pedagogických zkušeností.

4.1 Warm-up neboli úvodní fáze

Po čtyřiceti hodinách absolvovaných náslechů na základních a středních školách v Praze jsem si všimla, že většina učitelů zahajuje své lekce podle podobného schématu. Vyučovací hodinu uvozuje zkoušením probrané látky, prostým ústním nebo písemným opakováním. Studenti jsou na dané schéma zvyklí a zkoušení vnímají jako pevně stanovenou rutinu. Nabízí se ale mnohem více možností, jak hodinu uvést a vyhnout se stereotypu.

Jednou z možných metod je využití obrázku, který nabízí velké množství námětů pro konverzaci a popis[125]. Student si nejen procvičuje slovní

---

[123] *Vyplývá z Analýzy učebnic, kapitola 5 této diplomové práce*
[124] *[cit. 10.června 2009]. Dostupné na Internetu: <www.ped.muni.cz>*
[125] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 12.*

zásobu, ale aplikuje i naučená gramatická pravidla v praxi a trénuje plynulost projevu[126].

Při plánování hodiny by měl učitel myslet na své studenty a cíleně vybírat materiál z oblasti, která je pro danou věkovou skupinu aktuální[127]. Při práci se studenty zajímající se o moderní hudbu použije obrázek zpěváka, který se momentálně pohybuje na předních příčkách hitparád. Mladým dívkám studujícím na oděvní škole určí obrázek z německého módního časopisu, který je vhodný pro danou věkovou skupinu. Ačkoli bylo v minulosti složité obstarat potřebný autentický materiál, v dnešní době jsou německé časopisy běžně dostupné v České republice. Veškeré materiály je možno stáhnout i z internetu na německých portálech[128].

Pro umělecky založené studenty se zájmem o kulturu a výtvarné umění je vhodná publikace vydaná Goethe Institutem pod titulem *„Bild als Sprechanlaß: Das Kunstbild"*[129]. Navrhuje možnosti zahrnutí výtvarného umění do výuky. Nabízí sérii maleb, jejich analýzu, historické pozadí a návrhy, jak díla zpracovat pro výukové účely. Každá kapitola poskytuje vyčerpávající informace o malbách včetně didaktických postupů práce.

Další publikací pocházející ze stejné série jako *„Bild als Sprechanlaß: Das Kunstbild"* je *„Bild als Sprechanlaß: Sprechende Photos"*[130] obsahující fotografie, které zobrazují běžné denní situace. Materiál je zpracovaný pro potřeby učitelů včetně didaktického návodu[131].

4.2 Expoziční fáze hodiny

Expoziční fáze je obvykle nejdelší částí vyučovací hodiny poskytující prostor pro široké využití obrazového materiálu. Protože texty, poslechová a gramatická cvičení doplněná obrázky tvoří základnu pro práci v hlavní části výuky, slouží obrázky jako prostředek přiblížení reality.[132]

---

[126] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 12.*

[127] *[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu : <http://www.hueber.de/wiki-99-stichwoerter/index.php/Bild>*

[128] *www.maedchen.de nebo www.bravo.de*

[129] *Charpentier (1988)*

[130] *Brandi (1988)*

[131] *Konkrétní příklad práce s obrázkem z této publikace je uveden v sedmé kapitole, podkapitola 7.2.1.2*

[132] *Vyplývá z Analýzy učebnic, kapitola 5*

4.2.1 Využití obrázků v praktických cvičeních

a) **Poslechová cvičení**

Poslech s porozuměním je pro mnoho studentů těžkým úkolem[133]. Obrázek plní funkci podpůrného prvku, který nastíní pravděpodobné téma. Jednou z alternativ zjednodušení práce je i analogický obrázek nesoucí rychle pochopitelnou informaci[134].

b) **Čtení**

Obrázek je důležitý při nácviku čtení proto, že usnadňuje orientaci v textu a přiblíží okolnosti situace. Při práci s novým textem dochází nejprve k percepci celé jednotky a teprve po chvíli začne fáze koncentrace na detaily.[135] Mezi první detaily patří nadpis, tučně vytištěná slova a samozřejmě i obrázek, který text doprovází.

c) **Gramatická cvičení**

U gramatických cvičení mají obrázky motivační funkci. Hlavním cílem je provázanost gramatických pravidel s realitou.[136]

d) **Cvičení pro upevnění slovní zásoby**

Podle současných trendů v didaktice je vizualizace slovní zásoby vyzdvihována jako efektivní metoda osvojování si nové slovní zásoby, protože obrázek napomáhá lepšímu zapamatování si nové lexikální jednotky.[137]

e) **Psaní**

Při procvičování produktivních řečových dovedností, do kterých samostatný psaný projev patří, slouží obrázek jako inspirace. Učitel může použít fotografii, část komiksu[138] nebo celý příběh zakódovaný do více obrázků či fotografií.

4.3 Fixační neboli závěrečná fáze hodiny

Obrázek použitý v závěrečné části hodiny může být použit v rámci :

---

[133] *Vypiývá z mých vlastních pedagogických zkušeností*
[134] *Hosch (1996, s. 72-73)*
[135] *Hosch (1996, s. 106)*
[136] *WEIDENMANN, B. Das Bild im Unterricht. Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts. 1991, č. 5, s. 55-56.*
[137] *Scherling; Schuckall (1992, s. 163)*
[138] *Hosch (1996, s. 132)*

a) **Upevnění probrané látky**

Pro zopakování a upevnění slovní zásoby například k tématu „*bydlení*" může být v rámci fixace použit půdorys bytu či domu[139], kam student zakreslí nově naučená slovíčka. Inspiraci pro práci s tématem „bydlení" poskytuje učebnice Themen aktuell 1.

b) **Testování zvládnutí probrané látky**

Pokud bylo tématu věnováno více hodin a předpokládá se, že student slovní zásobu ovládá, je možné provést opakování pomocí obrázku. Student dostane obrázek bytu či pokoje, kde identifikuje zobrazené objekty nebo tvoří gramaticky správné věty, ve kterých užije nově osvojenou slovní zásobu.

c) **Uvolnění se a odpočinek po náročné hodině**

Po náročné hodině je vhodné studentům nabídnout relaxační druh aktivity. Didaktické hry s využitím obrazového materiálu mohou být vhodným řešením.

[139] *Aufderstraße und Kol. (2003, s. 58)*

5 ANALÝZA OBRÁZOVÉHO MATERIÁLU V UČEBNICÍCH NĚMECKÉHO JAZYKA POUŽÍVANÝCH V ČESKÉ REPUBLICE

5.1 Vytyčení cíle analýzy učebnic

Tématem této diplomové práce je obrazový materiál ve výuce jazyka, a proto jsem se rozhodla věnovat jednu kapitolu analýze učebnicových souborů, které jsou používány v českých školách. Porovnávány budou jednotlivé publikace na základě mnou stanovených kritérií. Cílem analýzy bude podrobně nahlédnout na prezentaci obrazového materiálu v učebnicích a na četnost jejich výskytu. Určím poměr mezi kresleným a autentickým materiálem. Zaměřím se na grafickou úpravu obrázků a vytyčím nejen společné znaky, které učebnice sdílejí, ale poukáži i na rozdíly, které učebnice dělají jedinečnými. Způsoby a možnosti vyobrazení reálií v publikacích budou také součástí analýzy.

Analýza, jejíž úkolem bude prozkoumat obrazový materiál podle níže uvedených kritérií, by mohla být nápomocná učitelům, budoucím učitelům nebo studentům germanistiky, kteří hledají vhodný materiál pro výuku německého jazyka.

5.2 Pracovní postup

Analýze bude podrobeno sedm publikací z nakladatelství Hueber, Fraus a Polyglot. Vydávají kvalitní materiály pro jazykové kursy všech úrovní, od začátečníků po pokročilé. Tyto materiály budou splňovat tři základní kritéria:

- klasifikovány budou materiály, které používají studenti starší patnácti let na gymnáziích, obchodních akademiích, vyšších odborných a jazykových školách.
- plánovaným cílem výuky bude dosažení úrovně A1 podle společného Evropského referenčního rámce pro cizí jazyky.
- učebnice budou dostupné v české prodejní síti.

Nejprve si obrázky rozdělím podle typologie uvedené v podkapitole 6.4 a následně stanovím kritéria, podle kterých budu výukové materiály hodnotit. Po praktické analýze všech materiálů bude vyvozen výsledek analýzy. V poslední

části kapitoly se zmíním o závěrech, které z analýzy obrazového materiálu vyplynou.

5.3 Materiály

Nakladatelství Hueber vydává učebnice, které jsou vytvářeny kolektivy autorů v Německu a svou koncepcí učebnic podporují komunikativní přístup v didaktice cizích jazyků. Výše uvedeným kritériím odpovídají učebnice *deutsch.com 1, Schritte international (1,2), Tangram aktuell (1, 2) a Themen aktuell 1.*

Z nakladatelství Fraus bude věnována pozornost učebnicím *studio d A1* a *Německy s úsměvem*. *Studio d A1* je první výrazně komunikativní učebnicí německého jazyka od Fraus vytvořená kolektivem německých autorů a upravená pro účely českých studentů[140]. *Německy s úsměvem* je starší publikací, jejíž historie sahá do roku 1989. I v dnešní době je stále používaným výukovým materiálem na školách. Charakteristickým prvkem obou učebnic jsou česko-německé pokyny k jednotlivým cvičením.

Z učebnic vydávaných nakladatelstvím Polyglot jsem vybrala učebnici *Sprechen Sie Deutsch?1*, která je podle zkušeností mých kolegů z pedagogické fakulty stále oblíbenou učebnicí na českých školách.

5.4 Typologie didaktických obrázků pro jazykovou výuku o německy mluvících zemích

Obrazový materiál vyskytující se v učebnicích německého jazyka je možno rozdělit do několika kategorií, které tvoří následující typologii[141] :

a) Obrázky slavných německých osobností (umělců, vědců, historických osobností).

b) Obrázky postav z německé literatury (a filmu).

c) Obrázky památek, specifických míst hlavního města a hlavních měst.

d) Obrázky jednotlivých spolkových zemí.

---

[140] *podle informací nakladatelství Fraus*

[141] *[cit. 20. června 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.kpg.zcu.cz/capv/HTML/115/115.pdf>*

e) Obrázky památek a dalších zajímavých míst jednotlivých spolkových zemí.
f) Obrázky z oblasti gastronomie.
g) Obrázky německých uměleckých děl.
h) Plakáty, programy divadel, kin, televize, obrázky v tisku.
i) Plánky, mapy, jízdní řády.
j) Obrázky německého oblečení (móda, folklór).
k) Obrázky tradičních německých svátků.
l) Značky,piktogramy a symboly.
m) Německé národní symboly.
n) Sport.[142]
o) Volný čas hudba, koncerty.
p) Školní prostředí.
q) Lidé v každodenních situacích.
r) Prostory, interiéry, obchody.
s) Předměty.

Výše zmíněné kategorie nejsou pro podrobnou analýzu dostačující, protože obrazový materiál musí splňovat i jiná kritéria, než být pouze zařazen do jedné z kategorií uvedených v bodě 6.4. Zcela chybí klasifikace obrázků z hlediska zobrazované skutečnosti Proto bylo žádoucí stanovit si více kritérií pro hodnocení, kterými jsou:

- *Kreslené obrázky a fotografie*, kde se zaměřím na podíl kresleného a autentického materiálu.
- *Text k obrázku*. Zde se budu zabývat způsobem spojení obrázku s textem
- *Vztah obrázků k řečovým dovednostem*. V tomto bodě vyhodnotím, jaký význam mají obrázky pro rozvoj řečových dovedností.
- *Barvy*.
- *Reálie a interkulturní vzdělávání*[143] . Mým cílem bude nahlédnout na způsoby prezentace reálií německy mluvících zemí a jejich provázanost se světovou kulturou.

[142] *Kategorie 13-18 byly dodány autorkou diplomové práce vzhledem k neúplnosti stupnice podle Haisové*

5.5 Jazykové učebnice němčiny

5.5.1 *deutsch.com 1*

Vydavatelství: Hueber

Předpokládaná úroveň po dokončení: A1 podle SERR

Počet lekcí:16

Počet stran v učebnici: 113

Věková skupina: 14-18 let

Učebnice *deutsch.com* je novinkou na trhu. Byla vydána v roce 2008. Cílovou skupinou jsou mladiství do 18ti let. Učebnicový soubor je tvořen samotnou učebnicí, pracovním sešitem a metodickou příručkou pro učitele. Jedná se o velmi moderní a kvalitní materiál propagující komunikativní přístup ve výuce, jehož cílem je zmodernizovat a zatraktivnit výuku německého jazyka.

Hodnocení podle stanovených kritérií

a) **Kreslené obrázky a fotografie**

Učebnice *deutsch.com* je materiálem, který se zaměřuje na témata, která mladistvé zajímají a snaží se jejich pozornost získat množstvím a pestrostí barevných obrázků. Najdeme zde jak kreslené obrázky, tak i fotografie, které

[143] *„**Interkulturní vzdělávání** je příprava na život v multikulturní realitě, příprava na sociální, politické i ekonomické aspekty interakce mezi lidmi s odlišným sociokulturním zázemím. Snahou IKV je vytvářet způsobilost respektovat jiné kultury než svou vlastní, komunikovat a kooperovat s příslušníky jiných sociokulturních skupin a zlepšovat vztahy mezi majoritou a minoritami. IKV usiluje o vybavení účastníků vzdělávacího procesu souborem specifických interkulturních dispozic." [cit. 20. června 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_16.pdff>*

výrazně převažují (viz tabulka 1). Cílem učebnice je nabídnout autentický materiál a zprostředkovat kontakt s realitou.

b) **Text k obrázku**

Každý obrázek, který se u učebnici nebo pracovním sešitě nachází, plní svou konkrétní roli a je vždy vázán na text. Text je prezentován v podobě komiksu, krátkého textu, řečových bublin (Sprechblasen), jednoslovných výrazů, krátkých vět.

c) **Vztah obrázků k řečovým dovednostem**

Deutsch.com1 je učebnice pro začátečníky. Podle informací nakladatelství Hueber bylo cílem vytvořit učebnici, která by usnadnila první kontakty s německým jazykem a zároveň následovala současné trendy v didaktice, konkrétně komunikativní přístup. Proto je publikace plná obrázků, které slouží především k rozvíjení mluveného projevu, čtení a poslechu s porozuměním. Typická je také snaha prezentovat slovní zásobu pomocí obrázků.

d) **Barvy**

V celé učebnici se nachází pouze barevné obrázky, v pracovním sešitě naopak černobílé či modrobílé.

e) **Reálie a interkulturní kompetence**

Učebnice chce studentovi umožnit náhled do německé kultury a přiblížit současný německý svět. V učebnici se vyskytují fotografie známých osobností (herců, sportovců) i fotografie teenagerů.

Na deskách obalu učebnice se nachází zeměpisná mapa Německa obsahující všechna větší města. V lekci patnáct jsou tři strany věnovány Berlínu. Na osmi autentických fotografiích jsou prezentována nejznámější místa Berlína – *die Spree, Brandenburger Tor, Die Spree-Insel, Der Tiergarten, Die Friedrichstraße, der Hauptbahnhof.* Ani významné kulturní události nejsou opomíjeny – „*Silvestr am Brandenburger Tor*" nebo *Karneval.* Poslední sekce je prezentována technikou koláže – obrázek na pozadí *Reichstagu* zahrnuje známý německý „*Currywurst*", znak fotbalového klubu „*Hertha BSC*" i znak města.

Na straně 100 jsou vyobrazeny suvenýry, které si turista z Německa pravděpodobně přiveze. Obrázky napovídají, že nejznámějšími produkty jsou bonbony Haribo, kuchařka Dr.Oetkera, hra monopoly či pohlednice měst.

Tabulka1

Deutsch.com	**Fotografie**	**Kreslené obrázky**
Slavné německé osobnosti	6	0
Literární osobnosti	1	0
Památky a hlavní města	9	0
Zajímavá místa, příroda	9	5
Gastronomie	30	5
Německá umělecká díla	0	0
Programy kin, divadel	4	0
Plány, mapy, jízdní řády, cestování	3	1
Oblečení a móda	22	11
Německé svátky, zvyky, tradice	6	
Značky, piktogramy a symboly	16	63
Německé národní symboly		
Sport	17	1
Volný čas, hudba, koncerty	30	10
Školní prostředí	12	6
Lidé v každodenních situacích	67	11
Prostory, interiéry,obchody	20	4
Předměty	33	10

Počet fotografií: 285

Počet kreslených obrázků: 127

Počet obrázků celkem: 412

5.5.2 Schritte international 1, 2

Vydavatelství: Hueber

Předpokládaná úroveň po dokončení: A1 podle SERR

Počet lekcí: 14

Počet stran v obou dílech učebnice: 158

Věková skupina: od 16ti let

Schritte international je učebnicový soubor tvořený učebnicí a pracovním sešitem v jednom, a proto je celý kurs rozdělen do šesti svazků. K učebnici patří i doplňkový materiál v podobě plakátů, metodické příručky pro učitele a DVD.

Schritte international, stejně jako jiné publikace z nakladatelství Hueber, se snaží zaujmout studenty novým a moderním přístupem k vzdělávání. Následuje trend komunikativní výuky a je zastáncem teorie, že obrazový materiál je nedílnou součásti každé učebnice a výuky celkově. Proto je každá lekce uvozena zcela netradičním stylem – *fotoseriálem*, který připravuje na navazující poslechové cvičení a je zároveň poznávacím znamením celého souboru.

Hodnocení podle stanovených kritérií:

a) **Kreslené obrázky a fotografie**

Obrazový materiál zaujímá hlavní roli v učebnici. Je prezentován jako podnět ke konverzaci, popisu situace nebo jako doplňkový text k dialogovým a gramatickým cvičením. Kreslené obrázky a fotografie se poměrně pravidelně střídají.

Obrázky v pracovním sešitě jsou spíše kreslené. V metodické příručce se obrázky vyskytují také, zastoupené v podobném poměru jako u pracovního sešitu.

b) **Text k obrázku**

Doplňkový text k obrázkům je prezentován mnoha způsoby, například formou tabulky, formou jídelního lístku, krátkými dialogy, ale také i krátkými větami, slovními spojeními, a jednotlivými lexikálními jednotkami. Cílem autorů je obměňovat aktivity a způsoby práce s obrázkem.

c) **Vztah obrázků k řečovým dovednostem**

Dominantní úlohou obrázků v učebnici je rozvíjení mluveného projevu a poslechu s porozuměním.[144] Každá lekce začíná sérií fotografií, které student identifikuje a pokusí se koncipovat příběh. Poslechne si nahrávku a nadále s příběhem pracuje dle pokynů.

d) **Barvy**

Obrázky v učebnici jsou barevné a pestré. Obrázky v pracovním sešitě a v učitelské příručce jsou černobílé nebo v odstínech šedé.

e) **Reálie a interkulturní kompetence**

Kniha již od první lekce prezentuje německé reálie v mnoha formách : mapy Německa; obrázky (převážně fotografie)[145] významných míst a měst (fotografie Zürich, Zermatt am See – lekce 2; známá místa Berlína – lekce 5; památky Mnichova, Vídně – lekce 9); obrázky dokladů (občanský průkaz); obrázky slavných osobností (Albert Einstein – lekce 1, Thomas Mann, J.W. von Goethe, Sissi, König Ludwig – lekce 4); prezentace svátků a slavností (Karneval, St. Nikolaus); kombinace obrázku a textu; jízdní řády.

Za zmínku stojí i dvojstrana[146] v prvním díle učebnice zobrazující gestikulaci a výrazy obličeje, které se na obrázku vyskytují společně s citoslovci. Je originálním materiálem, který není k nalezení v žádné z dalších analyzovaných učebnic[147].

---

[144] *Podle informací nakladatelství Hueber, pobočka Praha*
[145] *Jedinou výjimkou je kreslený „Dom" ve Vídni v lekci 9*
[146] *Schritte international 1, s. 76 ,77*
[147] *kopie jsou k nahlédnutí v přílohách*

Tabulka 2

Schritte international 1,2	Fotografie	Kreslené obrázky
Slavné německé osobnosti	7	1
Literární osobnosti	2	0
Památky a hlavní města	6	5
Zajímavá místa, příroda	17	0
Gastronomie	6	29
Německá umělecká díla	0	0
Programy kin, divadel	5	0
Plány, mapy, jízdní řády, cestování	16	2
Oblečení a móda	4	9
Německé svátky, zvyky, tradice	26	2
Značky, piktogramy a symboly	11	37
Německé národní symboly	0	0
Sport	2	7
Volný čas, hudba, koncerty	11	30
Školní prostředí	1	6
Lidé v každodenních situacích	209	67
Prostory, interiéry,obchody	9	46
Předměty	3	13

Počet fotografií: 335

Počet kreslených obrázků: 254

Počet obrázků celkem: 589

5.5.3 Tangram aktuell 1,2

Vydavatelství: Hueber

Předpokládaná úroveň po dokončení: A1 podle SERR

Počet lekcí: 8

Počet stran v obou dílech učebnice: 115

Věková skupina: od 16ti let

Učebnice Tangram aktuell se původně objevila na trhu již v roce 2004, ale stejně jako mnoho dalších materiálů z vydavatelství Hueber byla aktualizována, aby vyhovovala novým požadavkům na výuku. Výsledkem je učebnice, která splňuje očekávání studenta, který chce dynamickou a na aktivity bohatou výuku. Autentické texty, poslechy a přehledné vysvětlování gramatiky přispívají k vysoké kvalitě tohoto souboru.

Učebnice je rozdělena do dvou svazků. Lekce 1-4 a lekce 5-8 jsou vždy svázané do jednoho výtisku společně s pracovním sešitem.

Hodnocení podle stanovených kritérií:

a) **Kreslené obrázky a fotografie**

Jak ke patrné z tabulky tři, počet kreslených obrázků a fotografií je poměrně stejný. Kreslené obrázky jsou velikostně menší, protože slouží většinou pro pobavení studenta, vizualizaci slovní zásoby nebo jako podnět ke kratším dialogům.

b) **Text k obrázku**

Typickým rysem pro lekce 1-4 je velké množství obrázků a málo textu. Důvodem je, že úvodní lekce se zaměřují spíše na osvojování slovní zásoby a

její použití v krátkých větách (krátké dialogy, rozhodnutí pravdivosti tvrzení, procvičování krátkých obratů typu *„Ich finde es... ")*. Lekce 5-8 pokračují stejným stylem jako první čtyři, ale navíc nabízí i středně dlouhé texty, kde obrázek naplňuje často, ale ne vždy, svou vedlejší (ilustrativní) roli[148].

První delší souvislý text se nachází v lekci šest, ke kterému se váží dva kreslené obrázky. Obrázky jsou si velmi podobné. Úkolem studenta je po přečtení rozhodnout, který obrázek vystihuje text lépe. Obrázek má i funkci nápovědy obsahu textu. Další obrázky v učebnici podněcují studenta k přemýšlení a postupně se mění jejich úloha v učebnici.

c) **Vztah obrázků k řečovým dovednostem**

Cílem prvního dílu učebnice je seznámit studenty se slovní zásobou a naučit je používat ji v základních situacích. Proto je hlavní těžiště práce soustředěno na rozvoj mluveného projevu. Obrázky pomáhají odhadnout situaci a poskytují náhled do reality.

Důležitý je poslech s porozuměním, jehož obsah nastíní obrázky. Autor postupuje od kratších textů k delším. Tím potvrzuji výrok z bodu c), že texty se stávají delšími až od páté lekce.

Ani psaný projev není opomíjen. Studenti ze začátku doplňují krátké dialogy a tabulky, ale více místa ke psaní dostávají v pracovním sešitě v podobě kratších cvičení.

d) **Barvy**

Všechny obrázky v učebnici jsou barevné a velmi podobné obrázkům v pracovním sešitě, typicky černobílým.

e) **Reálie a interkulturní kompetence**

První a druhý díl učebnice se soustřeďují na prezentaci německých reálií. V učebnici se neobjevují žádné výrazné postavy německé kultury. Studenti jsou seznamováni s německou kulturou jako celkem; se stylem trávení volného času, se světem školy a práce, se stravovacími návyky a s chováním v každodenních situacích. Teprve lekce sedm je zaměřena na základní

[148] *příkladem jsou výpovědi osob, doplněné o jejich foto*

informace o Berlíně. Osm fotografií zobrazuje nejznámější místa Berlína (*Brandenburger Tor, Reichstagsgebäude, Berliner Mauer, Tiergarten, Zoo, Karneval, Potsdamer Platz*). Mapa centra Berlína pomáhá představit si, kde se zmíněná místa nachází. Další čtyři menší fotografie dávají prostor Berlíňanům pohovořit o jejich životě v hlavním městě.

Tabulka 3

Tangram aktuell 1,2	**Fotografie**	**Kreslené obrázky**
Slavné německé osobnosti	0	0
Literární osobnosti	0	0
Památky a hlavní města	9	0
Zajímavá místa, příroda	6	3
Gastronomie	12	23
Německá umělecká díla	0	0
Programy kin, divadel	2	0
Plány, mapy, jízdní řády, cestování	11	5
Oblečení a móda	0	0
Německé svátky, zvyky, tradice	2	2
Značky, piktogramy a symboly	3	38
Německé národní symboly	1	0
Sport	0	1
Volný čas, hudba, koncerty	10	4
Školní prostředí	14	2
Lidé v každodenních situacích	52	31
Prostory, interiéry,obchody	18	12
Předměty	8	7

Počet fotografií: 148

Počet kreslených obrázků: 128

Počet obrázků celkem: 276

5.5.4 Themen aktuell 1

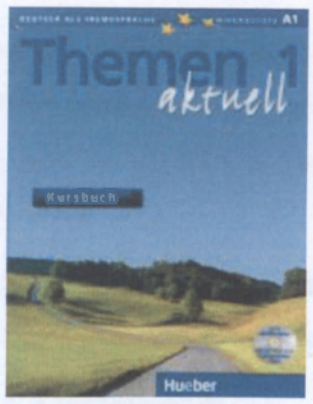

Vydavatelství: Hueber

Předpokládaná úroveň po dokončení: A1 podle SERR

Počet lekcí: 10

Počet stran: 159

Věková skupina: od 16ti let

Učebnice Themen aktuell je přepracovanou verzí Themen neu. Vzhledem k požadavkům doby byly některé dialogy obměněny a fotografie upraveny[149]. Cílem učebnice je naučit studenty bez problémů komunikovat v běžných situacích.

Hodnocení podle stanovených kritérií:

a) **Kreslené obrázky a fotografie**

Poměr kreslených obrázků a fotografií je 1:4, z čehož vyplývá preference autentického materiálu, který lépe přibližuje realitu[150]. Přítomnost kreslených obrázků (dokonce i jednoho komiksu[151]) potvrzuje, že autor chce studenty pobavit vtipnými kresbami, které zvýší atraktivitu výuky.

b) **Text k obrázku**

V úvodních lekcích obrázky slouží jako pomůcka při osvojování slovní zásoby. Předměty a objekty jsou prezentovány pomocí fotografií, které jasně a výstižně napoví, co lexikální jednotka znamená, aniž by musela být překládána. Krátké dialogy jsou doplněny obrázkem, který specifikuje

[149] *Dostupné na Internetu: <www.hueber.de>*
[150] *Scherling; Schuckall (1992, s. 30-31)*
[151] *Scherling; Schuckall (1992, s. 27)*

prostředí. V lekcích se objevují fotografie studentů v kursu, kteří nacvičují dialogy na základě rozdělených rolí.

Od lekce pět jsou uváděny delší texty doprovázené obrázky, které pomáhají ujasnit si základní fakta o textu (typickým příkladem je lekce devět, kde je z fotografie patrné, že muž na obrázku je povoláním pekař[152]). Na základě obrázku lze domyslet význam.[153]

V lekci devět se nachází komiks využívající techniky řečových bublin (Sprechblasen), který formou kresleného obrázku zachycuje konverzaci.[154]

c) **Vztah obrázků k řečovým dovednostem**

Správná a bezproblémová komunikace v cizím jazyce je preferovaným výstupem po absolvování kursu Themen aktuell 1[155]. Proto obrázky doplňují nejčastěji aktivity související s nácvikem mluveného projevu nebo poslechu s porozuměním. Od páté lekce se těžiště práce posouvá ke čtení. Texty se stávají delšími. Učebnice počítá s tím, že učitel pro nácvik psaného projevu použije pracovního sešitu nebo sám navrhne témata.

d) **Barvy**

Jako všechny ostatní učebnice z nakladatelství Hueber, i Themen aktuell 1 jednoznačně preferuje barevnost obrázků. V učebnici se nevyskytuje jediný černobílý obrázek.

e) **Reálie a interkulturní kompetence**

Podobně jako učebnice Schritte international, i Themen aktuell 1 prezentuje reálie již od první lekce[156]. Krátký text sděluje, že Německo je multikulturní země. Zahrnuje obrázky dětí, které původně pochází z Brazílie, Francie, Indie, Japonska a Švédska. Pokračováním je mapa Německa, Rakouska, Švýcarska a Lichtenštejnska, která zobrazuje nejdůležitější přírodní oblasti a největší města. K mapě se váží čtyři fotografie nabízející náhled do života lidí ze jmenovaných zemí.

---

[152] *Themen aktuell 1, s. 114*
[153] *Themen aktuell 1, lekce 5, s. 64*
[154] *Themen aktuell 1, lekce 9, s. 110*
[155] *Dostupné na Internetu: <www. hueber.de>*

[156] *Themen aktuell 1, lekce 1, s. 13*

Ve třetí lekci věnované tématu „Essen und Trinken“ se objevuje jídelní lístek typické německé restaurace, nabízející místní speciality jako je pečená klobása nebo vepřová pečeně.[157]

Dalším významným tématem ve výuce reálií je Berlín zobrazený na sedmnácti fotografiích. Na jedné fotografii se nachází pokreslená Berlínská zeď, na níž stojí nápis: „*Ich bin ein Berliner*“. Na základě výroku může učitel vysvětlit historické souvislosti týkajících se vztahů Západního Německa a Spojených států amerických.

Celá lekce deset[158] je věnována německé kultuře. Úvodní stránka prezentuje kreslené německé symboly za použití techniky koláže. Na následující straně jsou na dvou portrétech vyobrazeni J.W. Goethe a W.A. Mozart. Obrázky německých památek jsou k nahlédnutí na osmi fotografiích ve stejné lekci[159].

Posledním zajímavým kresleným obrázkem je „*Pohled na Bodensee*“[160], který zobrazuje všechna důležitá města v jeho okolí. Pohled je nabídnut ze všech tří zemí.

Učebnice Themen aktuell 1 se jako jedna z mála publikací věnuje všem německy mluvícím zemím kromě Lichtenštejnska. Od první lekce je student upozorněn na etnickou rozmanitost Německa, která je důležitým aspektem pro chápání německé kultury. Student se také seznamuje s národními symboly a s rakouskými a švýcarskými variantami lexikálních jednotek vždy doplněných o malý obrázek.

Tabulka 4

Themen aktuell 1	**Fotografie**	**Kreslené obrázky**
Slavné německé osobnosti	2	0
Literární osobnosti	0	0
Památky a hlavní města	20	0
Zajímavá místa, příroda	17	0
Gastronomie	84	5

[157] *Themen aktuell 1, lekce 3, s. 37*
[158] *Themen aktuell 1, lekce 10, s. 117*
[159] *Themen aktuell 1, lekce 10, s. 122*
[160] *Themen aktuell 1, lekce 10, s. 124-125*

Německá umělecká díla	0	0
Programy kin, divadel	0	0
Plány, mapy, jízdní řády, cestování	12	2
Oblečení a móda	0	0
Německé svátky, zvyky, tradice	0	0
Značky, piktogramy a symboly	0	1
Německé národní symboly	1	1
Sport	1	0
Volný čas, hudba, koncerty	16	21
Školní prostředí	6	0
Lidé v každodenních situacích	105	34
Prostory, interiéry,obchody	32	14
Předměty	107	19

Počet fotografií: 403

Počet kreslených obrázků: 97

Počet obrázků celkem: 500

5.5.5 Studio d A1

Vydavatelství: Fraus

Předpokládaná úroveň po dokončení: A1 podle SERR

Počet lekcí: 10

Počet stran: 280

Věková skupina: od 15ti let

Učebnice studio d A1je nejnovějším materiálem z nakladatelství Fraus, vydaným v roce 2005. Koncipována je podle společného evropského referenčního rámce a výběrem témat se velmi podobá materiálům pro začátečníky z nakladatelství Hueber. Nevyžaduje žádné předchozí znalosti němčiny a největší důraz klade na rozvoj komunikativních schopností. Součástí učebnice je integrovaný pracovní sešit, kde se na pěti stránkách nachází opakování dané lekce. Na konci učebnice se nachází i klíč ke všem cvičením, stručný přehled gramatiky a vyjímatelný německo-český slovník.

Hodnocení podle stanovených kritérií:

a) **Kreslené obrázky a fotografie**

Celkový počet kreslených obrázků a fotografií (650) je ojedinělým jevem v učebnici, která byla publikována českým nakladatelstvím[161]. Nakladatelství Fraus se nechalo inspirovat zahraničními učebnicemi a obrazový materiál se stal jednou ze stěžejních charakteristik publikace. Autentický materiál sice převažuje[162], ale kresleným obrázkům je věnováno

[161] *Srov. s Německy s úsměvem (Fraus) a Sprechen Sie Deutsch? (Polyglot)*
[162] *viz tabulka 5*

také mnoho prostoru v učebnici, které přispívají k její atraktivitě, pestrosti a barevnosti.

b) **Text k obrázku**

Text k obrázkům se vyskytuje v mnoha variantách : typické jsou krátké popisky (jména osob, názvy předmětů); krátké texty vyskytující se již v první lekci, nacházející se vedle obrázku; texty, které jsou přímo zahrnuty v obrázku na programech vážících se ke kultuře (programy kin, koncertů, vývěsní šity); texty v podobě krátkých rozhovorů pod nebo vedle obrázku; řečové bubliny (Sprechblasen).

c) **Vztah obrázků k řečovým dovednostem**

Obrázky v první lekci ilustrují cvičení, která jsou zaměřená na nácvik řečových dovedností. Jednoduché texty doprovázené obrázky jsou postupně rozšiřovány do delších celků. Psaný projev je též doprovázen obrázky, ale jejich počet a velikost je výrazně nižší.

d) **Barvy**

Všechny obrázky v učebnici jsou pestré a barevné. Ani jeden z obrázků není černobílý.

e) **Reálie a interkulturní kompetence**

Publikace, podobně jako ostatní analyzované materiály z nakladatelství Hueber, klade velký důraz na zprostředkování německé kultury. Studio d A1 poskytuje od úvodní lekce autentické fotografie památek, známých měst a firem a soustřeďuje se i na kulturu ostatních zemí.

Hned na začátku se studenti seznamují s Brandenburskou bránou, budovou Reichstagu; z firem jsou uváděny společnosti Lufthansa, Verbatim, IBM, Volkswagen, BMW, televizní společnost RTL či řetězec supermarketů Kaiser´s. Další lekce se věnují reáliím v podobě obrázků současných slavných osobností (Heidi Klum[163]), map, plánů a statistik.

Město Leipzig je představeno v šesté lekci[164] na šesti fotografiích zobrazujících kulturní památky a kulturní události (*Leipziger Buchmesse*,

[163] *Studio d A1, lekce 2, s. 42*
[164] *Studio d A1, lekce 6, s. 105*

koncerty), ale poukazují i na spojitost města se slavnými německými osobnostmi (J.W. Goethe).

Lekce osm[165] představující Berlín je bohatá nejen na fotografie, ale i na jiné druhy materiálů, se kterými student přijde do styku při cestě do Berlína. Těmito materiály jsou: plán podzemní dráhy, programy exkursí, propagační materiály, plán města, turistické informace, poštovní známky.

Tabulka 5

Studio d A1	Fotografie	Kreslené obrázky
Slavné německé osobnosti	1	0
Literární osobnosti	1	0
Památky a hlavní města	42	1
Zajímavá místa, příroda	23	16
Gastronomie	33	14
Německá umělecká díla	0	1
Programy kin, divadel	42	0
Plány, mapy, jízdní řády, cestování	34	10
Oblečení a móda	28	25
Německé svátky, zvyky, tradice	0	1
Značky, piktogramy a symboly	24	39
Německé národní symboly	0	5
Sport	9	3
Volný čas, hudba, koncerty	7	16
Školní prostředí	11	10
Lidé v každodenních situacích	78	51
Prostory, interiéry,obchody	26	11
Předměty	62	27

Počet fotografií: 421

Počet kreslených obrázků: 230

Počet obrázků celkem: 651

[165] *Studio d A1, lekce 8, s. 126*

5.5.6 Německy s úsměvem nově

Vydavatelství: Fraus

Autoři: Dana Drmlová, Božena Homolková, Drahomíra Kettnerová, Lea Tesařová

Předpokládaná úroveň po dokončení: B2 (po probrání všech lekcí); Lekce 1-10 odpovídají úrovni A1 podle SERR[166]

Počet lekcí celkem: 22

Počet stran: 431

Věková skupina: od 15ti let

Učebnice Německy s úsměvem je materiál určený jak pro úplné začátečníky, tak i pro studenty, kteří mají předchozí znalosti němčiny. Byla připravena kolektivem autorů již před revolucí v roce 1989. K jejímu uvedení na trh mělo záhy dojít, ovšem politické události si vyžádaly změny v obsahové stránce.

Další revize učebnice byla provedena v souvislosti se zavedením Evropského referenčního rámce pro jazyky a zároveň byla provedena i aktualizace témat, reálií i obrazového materiálu[167]. Obrázky, které se dříve v učebnici vyskytovaly velmi sporadicky, byly doplněny o nové fotografie a kreslené obrázky. Výsledné číslo[168] je poměrně vysoké, ale kvalita a didaktická hodnota obrázků je dle mého názoru přesto pochybná. Při porovnání *Německy s úsměvem* s jakoukoli jinou učebnicí z nakladatelství Hueber nebo s učebnicí

[166] *Podle informací nakladatelství Fraus*
[167] *Podle informací nakladatelství Fraus*
[168] *viz tabulka 6*

studio d A1 je na zřejmé, že obrázky nebyly dostatečně propracovány a jejich funkce v publikaci nebyla řádně definována.

Hodnocení podle stanovených kritérií:

a) **Kreslené obrázky a fotografie**

Fotografie v učebnici výrazně převyšují počet kreslených obrázků. Na fotografiích jsou nejčastěji zobrazeny památky a města nebo lidé v každodenních situacích. Rozměry fotografií jsou 5,5x3,5cm.

Kreslené obrázky považuji za problematické. Funkce obrázků v textu je nejasná. Příkladem je ilustrace v desáté lekci[169], kde obrázek doplňuje poslechové cvičení, které se týká Berlína (zmiňována jsou místa jako je *Alexanderplatz, Kurfurstendamm, Museuminsel*). Cílem poslechu je popsat program studentů při návštěvě hlavního města. Na obrázku je chlapec, který má na sobě tričko s nápisem „Ich ♥ Berlin", nohy má ve speciální nádobě (pravděpodobně si dopřává horkou lázeň), má velmi napjatý výraz v obličeji a nad ním ve vzduchu se nachází sova. Myslím si, že pro dané téma mohl být použit obrázek s jasnější výpovědní hodnotou vážící se k tématu. Mé pochybnosti o relevanci obrázku potvrdili i studenti Obchodní akademie[170], kteří s učebnicí ve výuce pracují.

b) **Text k obrázku**

Obrázky v učebnici mají ve většině případů stejnou funkci, konkrétně ilustrační, a nejsou tedy přímým podnětem k zamyšlení. Doplňují text, který je vedle nich uveden (delší souvislý text, kratší dialogy). Případy, kde se text nachází přímo v obrázku (jídelní lístky, programy) jsou velmi vzácné. Jedinou výjimkou jsou dvě řečové bubliny[171].

c) **Vztah obrázků k řečovým dovednostem**

Samotné obrázky nejsou dostatečným podnětem k diskusi, tudíž není možné tvrdit, že by přímo podporovaly mluvený projev nebo čtení s porozuměním. Stimulem pro rozvoj jazykových dovedností jsou většinou pouze otázky vyzývající studenta k odpovědi. Vzorové dialogy, jejichž strukturou se studenti mají inspirovat při tvoření vlastních dialogů, jsou

[169] *Německy s úsměvem, lekce 10, s. 183*
[170] *Obchodní akademie Vinohradská*
[171] *Německy s úsměvem, lekce 2, s. 38*

doplněny obrázky velmi jednoduchými, které nesdělují žádnou informaci o pravděpodobném vývoji situace.

Texty, které slouží pro rozvoj čtení s porozuměním, jsou obvykle doplňovány o obrázky lepší kvality než poslechy. Váží se k obsahu poslechového cvičení, ale nejsou podnětem pro hlubší zamyšlení.

Pro rozvoj psaného projevu byly použity nápaditější obrázky, které se lehce přibližují trendu moderních učebnic. Za zmínku stojí obrázek[172] ze sedmé lekce, poskytující sérii deseti obrázků týkajících se běžných denních činností. Studentovým úkolem je popsat průběh děje na obrázcích.

d) **Barvy**

Všechny obrázky v učebnici jsou černobílé, což je v moderní didaktice velmi pozoruhodným jevem.

e) **Reálie a interkulturní kompetence**

Učebnice je bohatá na fotografie měst, kulturních památek a slavných osobností. Nejvíce materiálu je věnováno Německu. V publikaci se vyskytují i prvky rakouské a české kultury, čímž studentovi poskytuje možnost porovnávat země po celou dobu studia. Jako jeden z mála z analyzovaných materiálů nabízí portréty slavných německých osobností *(J.W. Goethe, Friedrich Schiller a Heinrich Heine[173]; Robert Koch, Bombastus von Hohenheim a Wilhelm Conrad Röntgen[174])*.

Desátá lekce se podrobně zabývá Berlínem na deseti fotografiích doplňujících úvodní text k lekci[175].

Tabulka 6

Německy s úsměvem	**Fotografie**	**Kreslené obrázky**
Slavné německé osobnosti	3	0
Literární osobnosti	3	0
Památky a hlavní města	35	0

[172] *Německy s úsměvem, lekce 10, s. 137*
[173] *Německy s úsměvem, lekce 2, s. 39*
[174] *Německy s úsměvem, lekce 7, s. 127,128*
[175] *Německy s úsměvem, lekce 10, s. 172*

Zajímavá místa, příroda	4	6
Gastronomie	18	12
Německá umělecká díla	0	0
Programy kin, divadel	2	0
Plány, mapy, jízdní řády, cestování	4	0
Oblečení a móda	9	13
Německé svátky, zvyky, tradice	1	0
Značky, piktogramy a symboly	1	5
Německé národní symboly	2	0
Sport	1	2
Volný čas, hudba, koncerty	2	4
Školní prostředí	3	4
Lidé v každodenních situacích	44	9
Prostory, interiéry,obchody	3	2
Předměty	15	1

Počet fotografií: 150

Počet kreslených obrázků: 48

Počet obrázků celkem: 198

5.5.7 Sprechen Sie Deutsch? 1

Vydavatelství: Polyglot

Autoři: Doris Dusilová, Vladimíra Kolocová, Lucie Brožíková, Ralf Goedert, Mark Schneider, Lenka Vachalovská, Jens Krüger

Předpokládaná úroveň po dokončení: A2 podle SERR

Počet lekcí celkem: 14

Počet stran: 265

Věková skupina: od 15ti let

Učebnice *Sprechen Sie Deutsch?1* je materiálem, který podle nakladatelství Polyglot spojuje trend komunikativní a tradiční výuky jazyka[176]. Učebnice obsahuje již od druhé lekce poměrně dlouhé texty a klade důraz na přesné a přehledné prezentování gramatiky. Obsáhlé gramatické tabulky a velké množství drilových cvičení vedou k její dobré znalosti. V učebnici se nachází i integrovaný pracovní sešit.

Hodnocení podle stanovených kritérií:

a) **Kreslené obrázky a fotografie**

Typickým rysem učebnic této řady je omezení se na kreslený obrazový materiál. V učebnici se nachází pouze tři fotografie.

[176] *[cit. 20.června 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.polyglot.cz/index.php?lang=1&page=2&ppageid=12&bpageid=&detail&item=98>*

b) **Text k obrázku**

Obrázky v učebnici jsou vždy provázány s textem. Nejčastěji se jedná o text rozřazený do odstavců, ale ani řečové bubliny (Sprechblasen) a technika vizualizace slovní zásoby nechybí. V učebnici se nachází též jeden obrazový komiks.

c) **Vztah obrázků k řečovým dovednostem**

Obrázky slouží nejčastěji jako podpora pro čtení s porozuměním a poslechová cvičení. Obrázky jsou srozumitelné a jejich primární funkce je informativní a ilustrační. V učebnici se nevyskytují obrázky, které by vyžadovaly studentovo hlubší zamyšlení, ani obrázky vyvolávající potřebu diskuse.

d) **Barvy**

Všechny obrázky v učebnici jsou barevné, pocházející od jednoho autora.

e) **Reálie a interkulturní kompetence**

Reáliím německy mluvících zemí je v učebnici věnováno málo místa v porovnání s ostatními materiály. Jedním z mála příkladů je obrázek, na kterém se nachází noty pro vánoční koledu[177]. Kreslený obrázek prezentující menu z restaurace se nachází ve čtvrté lekci[178]. Další obrázek nabízí pohled na vídeňský „Dom“[179].

Tabulka 7

Sprechen Sie Deutsch 1	**Fotografie**	**Kreslené obrázky**
Slavné německé osobnosti	0	1
Literární osobnosti	0	0
Památky a hlavní města	0	6
Zajímavá místa, příroda	0	11
Gastronomie	0	53

[177] *Sprechen Sie Deutsch?1, lekce 3, s. 45*
[178] *Sprechen Sie Deutsch?1, lekce 4, s. 55*
[179] *Sprechen Sie Deutsch?1, lekce 3, s. 45*

Německá umělecká díla	0	0
Programy kin, divadel	0	0
Plány, mapy, jízdní řády, cestování	3	3
Oblečení a móda	0	0
Německé svátky, zvyky, tradice	0	0
Značky, piktogramy a symboly	0	0
Německé národní symboly	0	0
Sport	0	9
Volný čas, hudba, koncerty	0	23
Školní prostředí	0	2
Lidé v každodenních situacích	0	175
Prostory, interiéry,obchody	0	23
Předměty	0	53

Počet fotografií: 3

Počet kreslených obrázků: 359

Počet obrázků celkem: 362

5.6 Výsledky analýzy

V podkapitole 6.6 bych ráda shrnula poznatky, které z mého podrobného studia výukových materiálů vyplynuly.

Analýza učebnic poskytuje přehled o koncepci výukových materiálů, které jsou využívány gymnázii a ostatními středními školami. Pro úplnost dat a pro lepší orientaci uvádím tabulku osm, která přehledně shrnuje výsledky počtu obrázků v jednotlivých učebnicích.

Tabulka 8

	Počet kreslených obrázků	**Počet fotografií**	**Počet celkem**
Deutsch.com	127	285	412
Schritte international 1,2	254	335	589
Tangram aktuell 1, 2	128	148	276
Themen aktuell 1	97	403	500
Studio dA1	230	421	651
Německy s úsměvem	48	150	198
Sprechen Sie Deutsch? 1	359	3	362

Vysoká čísla v tabulce dokazují, že obrazový materiál je důležitým prvkem učebnic německého jazyka, čímž podporují teorie, které propagují nasazení obrazového materiálu do výuky. Z učebnic vydaných nakladatelstvím Hueber a z učebnice *studio d A1* (Fraus) je zřejmé, že obrázky jsou opěrnými body, které provází studenta po celou dobu práce. Naopak starší materiály, konkrétně učebnice *Německy s úsměvem* a *Sprechen Sie Deutsch? 1* dokazují, že v 90. letech 20. století pronikal trend výuky za aktivní účasti obrazového materiálu do tvorby učebních materiálů velmi pomalu. Obě zmíněné učebnice obrázky obsahují, ale jejich kvalita a komunikativní podnětnost jsou velmi nízké.

5.7 Závěr analýzy

Obrázky v učebnicích nejčastěji slouží jako podnět k mluvenému projevu, protože stěžejním bodem učebnic je nácvik komunikativních

dovedností. Ve většině případů jsou doprovázeny textem, tvořící dvojici, jejímž cílem je co nejsrozumitelněji komunikovat obsah cvičení. Obrázky jsou vždy barevné a přitahují pozornost studenta. Jedinou výjimku tvoří *„Německy s úsměvem"*, kde se nachází pouze obrázky černobílé.

Fotografie převažují počet obrázků kreslených, které jsou v učebnicích k dispozici[180]. Z analýzy vyplývá, že autentický materiál přesně zobrazující realitu je autory upřednostňován před kresleným materiálem, jak již bylo zmíněno v kapitole 3.3. V kapitole uvádím, že fotografie jsou „velmi oblíbeným médiem díky své dokumentární hodnotě".

V kapitole tři se zmiňuji, že „reálie německy mluvících zemí dnes neodmyslitelně patří do výuky jazyka". Důkazem pro správnost tohoto výroku jsou všechny učebnice, které byly do „Analýzy učebnic" zahrnuty. Učebnice věnují prostor výuce reálií, která je koncipována nejčastěji pomocí fotografií, vyobrazující nejznámější německá města, přírodní celky, historické události, národní zvyky a kulturu země. Pozoruhodným jevem je, že všechny materiály upřednostňují podobné grafické zpracování stránek[181] a reálie prezentují postupně v jednotlivých lekcích[182]. Ani v jednom z materiálů se nevyskytl jev, že by reálie byly součástí přílohy učebnice, uspořádané do samostatného izolovaného celku. Některé materiály se snaží prezentovat navíc i kultury zemí, kde úředním jazykem němčina není. Jejich cílem je, aby student získal informace o jiných kulturách a snažil se je pochopit na základě jejich porovnávání.

---

[180] *viz Tabulka 8*
[181] *tzn. fotografie doprovázené krátkým textem*
[182] *o tomto jevu se zmiňuji již kapitole 3.3*

6 Pedagogický výzkum na školách o využití obrázků ve výuce německého jazyka

6.1 Projekt výzkumu

6.1.1 Vymezení problematiky

Během svého pětiletého pedagogického působení jsem se setkala s mnoha školícími učiteli a profesory, kteří vyznávali různé didaktické metody. Uvědomila jsem si, že pravděpodobně neexistuje jediná správná metoda, která zajišťuje nejsnazší a zároveň kvalitní osvojení si cizího jazyka, ale učitel si z každé metody musí vybrat ten element, který je pro jeho studenty přínosný. Učitelské noviny a časopisy týkající se didaktiky v poslední době propagují intenzivní zapojení obrazového materiálu do výuky a tento trend následují i tvůrci učebnic. Položila jsem si otázku, zda je tato teorie opravdu tak přínosná, jak tvrdí odborná literatura a vytyčila si cíl zjistit, jak je tomu v běžné učitelské praxi. Proto jsem se rozhodla oslovit studenty a učitele, aby mi sami sdělili, jak se staví k tématu obrázků ve výuce.

6.1.2 Shrnutí dosavadních poznatků, obecná formulace hypotéz

Na základě prostudované odborné literatury jsem získala dojem, že obrazový materiál je nedílnou součástí výuky cizího jazyka na školách a hraje důležitou roli při jeho osvojování. Materiály, které studenti ve výuce využívají, vyzdvihují roli obrázků jako jednoduchých komunikačních prostředků, které usnadňují proces učení.

V první kapitole této diplomové práce jsem se zabývala důvody použití obrázků ve výuce a uvedla pět základních argumentů, které odůvodňují jejich zapojení do výuky. Z těchto podkladů vyplynulo, že obrazový materiál je do výuky zapojen za účelem snazšího osvojení cizího jazyka obecně, jelikož smyslové vnímání a percepce obrazu slouží jako přímý podnět k mluvenému projevu. Nadále jsem se soustředila na účel použití obrázků ve výuce a snažila se ověřit Weidenmannovu teorii, která je prezentována v podkapitole 1.3. Vzhledem k tomu, že obrázek ve výuce plní řadu specifických funkcí

uvedených v podkapitole 1.4, bylo mým úmyslem se přesvědčit, zda je teoretická báze funkční v běžné praxi.

Kapitola čtyři této práce je věnována reáliím. Odborná literatura se přiklání k názoru, že pro výuku reálií jsou obrázky nezbytné, protože autenticky prezentují realitu a navazují kontakt studenta s cizí kulturou. Cílem výzkumu bude verifikovat i tuto hypotézu.

Jelikož sama jako pedagog ráda pracuji s obrazovým materiálem a mí dospělí studenti mou práci vždy pozitivně oceňují, chtěla jsem se přesvědčit, zda je tomu podobně i v případě mladších studentů, se kterými budu pracovat po skončení studia na pedagogické fakultě. Svým výzkumem bych chtěla potvrdit nejen níže uvedené hypotézy, formulované na základě studia odborné literatury, ale i svou vlastní hypotézu, že práce s moderním obrazovým materiálem představuje pro studenty nový druh zábavné a odlehčující aktivity, díky kterému mohou intenzivně pracovat na zlepšení svých jazykových dovedností.

6.1.2.1 Hypotézy

Cílem výzkumu je ověřit následující tvrzení a hypotézy :

a) Obrázek je prostředek, který rozvíjí mluvený projev a napomáhá snazšímu osvojení jazyka i jeho gramatických struktur.

b) Výuka reálií není možná bez kvalitního obrazového materiálu, který studentovi zprostředkovává přímý kontakt s kulturou dané země.

c) Obrázky přispívají k atraktivitě výuky, protože výuku činí veselejší a zábavnější.

6.2 Stanovení cílů

Jelikož pedagogické teorie jednoznačně prosazují myšlenku komunikativní výuky za podpory obrazového materiálu, chtěla jsem podrobněji prozkoumat, jaká je skutečnost na českých školách. Mým cílem bylo zjistit, jak učitelé a studenti nahlížejí na diskutovanou problematiku; zda pracují s materiálem bohatým na obrázky a jak se jim práce líbí; jaké typy obrázků se v učebnicích vyskytují; jakým způsobem a jak často s obrázky pracují; zda je

práce s obrázky baví nebo zda preferují jiný druh výuky; jaká časová dotace je práci věnována; jak se staví ke vztahu obrázků a reálií.[183]

6.3 Popis metody a respondentů

Na základě publikace Skalkové[184] jsem pro svůj pedagogický výzkum vybrala metodu empirickou[185], konkrétně metodu dotazníkovou, která je jednou z nejpoužívanějších metod pedagogického výzkumu[186]. Chtěla jsem oslovit velký počet respondentů a získat možnost snadno a jasně výsledky výzkumu zpracovat[187]. Dotazník jsem vypracovala ve dvou verzích, kdy jedna byla určena pouze studentům a druhá pouze učitelům.

6.3.1 Výběr a kritéria výběru respondentů

Požádala jsem šest základních a středních škol, jejichž cílem je poskytovat studentům kvalitní jazykovou přípravu, aby se do výzkumu zapojili. Mezi tyto školy patří: ZŠ Mikulandská, ZŠ Jaroslava Seiferta, OA Vinohradská, Gymnázium Christiana Dopplera, Gymnázium Jana Nerudy a Malostranské gymnázium.

Oslovila jsem patnáct učitelů německého jazyka ze všech uvedených škol, kteří byli ochotni poskytnout pravdivá data a odpovídat na třináct otázek. Nadále jsem oslovila 76 studentů s věkovou specifikací nad patnáct let, studujících na OA Vinohradská, na gymnáziu Jana Nerudy, gymnáziu Christiana Dopplera a na Malostranském gymnáziu. Pro ně byl určen podobný dotazník obsahující shodně třináct otázek.

6.4 Administrace a vymezení dotazníku

Dotazník byl vyhotoven ve dvou exemplářích, které jsou k nahlédnutí v přílohách. Jeden dotazník je určen pro studenty a druhý pro učitele. Oba dotazníky obsahují shodně třináct otázek lišících se částečně obsahem a množstvím nabízených odpovědí.

---

[183] *v učitelském dotazníku se jedná o otázku číslo deset; u studentského je otázka týkající se oblasti reálií nepřímo zahrnuta v otázce číslo devět*
[184] *Skalková a kol. (1983)*
[185] *Skalková a kol. (1983, s. 55)*
[186] *Pelikán (2007, s. 104)*
[187] *Pelikán (2007, s. 105)*

V dotazníku se vyskytuje sedm otázek, které jsou shodné. Jedná se o otázky číslo 1, 2; 3 (dotazník pro učitele) a 4 (dotazník pro studenty), liší se pouze počet možností odpovědi; 4 (učitelé) a 5 (studenti), 5 (učitelé) a 6 (studenti), 6 (učitelé) a 7 (studenti), 7(učitelé) a 9 (studenti), 13.

Odpovědi na otázky byly připraveny tak, aby pokryly tři základní typy[188], kterými jsou otázky *otevřené,* kdy student či učitel odpovídá vlastními slovy; otázky *uzavřené*, kdy je vyzván vybrat jednu nebo více z nabízených odpovědí; a otázky *polouzavřené*, kde student či učitel vybere jednu z nabízených možností a specifikuje ji. V úvodu dotazníku jsem úmyslně nespecifikovala množství možných vybraných odpovědí, jelikož jsem chtěla respondentovi poskytnout naprostou svobodu ve výběru. Očekávala jsem, že respondent zatrhne jednu i více odpovědí, abych dosáhla co nejpřesnějších výsledků.

V dotazníku převažují otázky z uzavřenou možností odpovědi, a to hlavně kvůli přesnějšímu vyhodnocení dat[189]. Přesto jsem u učitelského dotazníku volila v otázce šest, devět a deset metodu kombinace dvou typů odpovědí. U dotazníku pro studenty se kombinovaný typ nachází pouze v otázce sedm. Jediná otázka s otevřenou možností odpovědi je otázka sedm (učitelé) a devět (studenti).

Speciální druh odpovědi nabízí otázka třináct. Jedná se sice o uzavřený druh odpovědi, ovšem prezentovaný formou obrázku. Zde se nachází čtyři vyobrazení; fotografie kuchaře a kreslený kuchař; a obyčejná miska – jedna se vzorem Mickey Mouse a druhá klasická, jednobarevná. Respondenti byl požádáni, aby vybrali kombinaci dvou obrázků, kterou by si přáli najít ve své učebnici (studenti) a o které si myslí, že byla pro studenty zajímavější (učitelé). Cílem bylo touto metodou zjistit, zda studenti a učitelé preferují kreslený či autentický materiál.

[188] *Pelikán (2007, s. 107-108)*
[189] *Pelikán (2007, s. 105)*

6.5 Zadávání dotazníku

Při práci na výzkumu jsem postupovala vždy stejnou formou. Na internetových stránkách, na základě doporučení a mého vlastního působení jsem vybrala školy, které se výzkumu později účastnily. Oslovila jsem telefonicky nebo pomocí e-mailu jednoho učitele německého jazyka, se kterým jsem se později ve škole sešla a vysvětlila mu účel výzkumu a postup práce s dotazníkem. Učitel společně s kolegy dotazníky, které obsahovaly i délku jejich praxe a název materiálu, se kterým převážně pracují, vyplnil a ve vyučovací hodině rozdal studentům, kteří potřebovali přibližně deset minut na jeho vyplnění.

6.6 Časový harmonogram

Výzkum byl prováděn v časovém období leden 2009 – červen 2009.

6.7 Výsledky výzkumu

Výzkum a jeho vyhodnocení byl směřován k tomu, aby potvrdil či vyvrátil hypotézy stanovené v úvodní části této kapitoly. Zpracování dat probíhalo následovně: nejdříve jsem vyhodnotila výsledky získané z dotazníků vyplněných učiteli a výsledná data jsem převedla na procenta. Ještě detailněji jsem postupovala při vyhodnocování studentských dotazníků: vyhodnotila jsem každou skupinu zvlášť a později zpracovala celkovou bilanci v procentech. Výsledky jsem zpracovala formou textu, který jsem vždy rozdělila na tři základní oblasti, kterými jsou *Množství a kvalita obrázků; Způsoby vyobrazení a role obrázků ve výuce; Obrázky ve výuce reálií.* V dalším bodě jsou výsledky pro úplnost zpracovány formou tabulky.

6.7.1 Výzkum provedený mezi učiteli

Do výzkumu se zapojilo patnáct učitelů ze šesti základních a středních škol, jejichž průměrná délka praxe obnáší šestnáct let. Hodnoceny byly učebnice z nakladatelství Hueber (Tangram aktuell, Themen neu, Themen aktuell, Ausblick); Polyglot (Sprechen Sie Deutsch?); Klett (Němčina pro jazykové školy); Fraus (Německy s úsměvem nově).

6.7.1.1 Výsledky:

Množství a kvalita obrázků: Z výzkumu vyplynulo, že 87,5% všech učitelů si myslí, že v učebnici se nachází dostatečné množství obrázků s převládajícím množstvím obrázků kreslených (56%). 29% uvádí domněnku, že práce s obrázky studenty baví, a proto by mohla by být častější (29,4%). V učebnicích se nejčastěji vyskytují barevné obrázky, lépe definující postavy a situace, které upoutávají pozornost, navazují spojení s realitou a zároveň přispívají s nácviku gramatiky a slovní zásoby. Barevné obrázky preferuje 100% respondentů. K otázce preference autentického či kresleného materiálu v učebnicích se 46,8% (A) a 40,6% (C) vyjadřuje pro kombinaci obrázků obou typů.

Způsoby vyobrazení a role obrázků ve výuce: Na obrázcích se nejčastěji nachází osoby, postavy, předměty a obrázky zobrazující situace a klimatické podmínky. 100% respondentů tvrdí, že obrázky jsou pro studenty zajímavé, a proto 80% uvádí, že je nutné, aby se jich v materiálech nacházelo mnoho, protože aktivují, motivují studenty s podněcují je k mluvenému projevu. 50% rádo pracuje s obrázkem do hloubky a dokonce 25% občas pracuje s jedním obrázkem celou vyučovací hodinu. 40% učitelů pouze se studenty obrázky popisuje, protože sami nemají čas navazující aktivity vymýšlet a připravovat.

76,9% souhlasí, že je nezbytné, aby se ve výuce reálií pracovalo s obrázky, neboť jsou názorné, praktické a usnadňují zapamatování si dané informace na základě spojení obrázku a textu. Učitelé uvádí, že reálie by se bez obrázků nedaly vůbec učit, protože reprezentují skutečnost, která se verbálně nedá vysvětlit.

6.7.2 Výzkum provedený mezi studenty

Studentského výzkumu se zúčastnilo 76 studentů ze čtyř středních škol, jejichž věkový průměr je 18 let. Dotazníky byly rozděleny podobným dílem, což znamená průměrně devatenáct studentů na školu. Studenti se učí podle stejných materiálů, které byly hodnoceny i učiteli, a proto bude níže zajímavé podívat se, jak se liší jejich pohled na problematiku obrazového materiálu od pohledu učitelů.

6.7.2.1 Výsledky:

Množství a kvalita obrázků: 65% studentů tvrdí, že se v jejich učebnicích nachází dostatečné množství obrazového materiálu, konkrétně kreslených obrázků, převládajících nad ostatními typy (83,5%). Obrázky jsou většinou černobílé, jak uvádí 59,4%. Možná proto se těsné většině studentů (52,7%) obrázky nelíbí. Raději by pracovali s barevnými (86,5%), protože zobrazují skutečnost, jsou přehlednější, srozumitelnější, zábavnější, veselejší, hezčí a usnadňují učení se nové slovní zásobě a gramatice. 31,08% studentů by raději častěji pracovalo ve výuce s obrázky než jak je tomu dosud. Co se týče preference typu obrazového materiálu (otázka 13), 33,7% hlasuje pro obrázek B a 30,3% pro obrázek C, z čehož vyplývá, že studenti mají radši hravé, kreslené, moderní obrázky.

Způsoby vyobrazení a role obrázků ve výuce: Většina obrázků se vztahuje k probírané tématice; na obrázcích se nejčastěji nachází osoby v každodenních situacích, kreslené postavičky, vtipné ilustrace, komiksy, města, památky a reklamy. Pro 50% je práce s obrázky zábavným elementem ve výuce, protože se jedná o něco nového, vylučujícího stereotyp v hodině. 20,2% studentů také rádo pracuje s obrázky ve skupině. Vzhledem k nedostatku času v hodině, 71,2% obrázky pouze popisuje, aniž by se o nich bavili do hloubky, a proto 62,6% říká, že se nestává, aby s jedním obrázkem pracovali celou hodinu.

Obrázky ve výuce reálií: V hodinách se nejčastěji využívá obrazového materiálu (slavné památky, města, kultura země) z učebnice (63,2%), eventuelně obrázků, které učitel do hodiny přinese (20,6%). 59,7% baví obrázky popisovat a následně se o nich bavit, jelikož tato aktivita je mnohdy jedinou příležitostí k samostatnému mluvenému projevu. Obrázky zpestřují hodinu a dávají studentům možnost nacvičovat situace z běžného života.

6.7.3 Celkové výsledky výzkumu

Celkové výsledky přehledně shrnuje následující tabulka, která vyobrazuje výsledky kapitol 7.7.1 a 7.7.2. Cílem tabulky je ukázat, v jakých bodech se učitelé ve svých názorech se studenty shodují a v jakých se naopak rozcházejí. Pozoruhodné je, že ve většině otázek nastává shoda v preferencích odpovědí.

Tabulka 9

	Preference odpovědi A	***Preference odpovědi B***	***Preference odpovědi C***	***Preference odpovědi D***
1. Nachází se v učebnici mnoho obrázků?	*65% studentů* *87,5% učitelů*			
2. Jaký typ obrázků se nejčastěji objevuje v učebnici?	*83,5% studentů* *56% učitelů*			
3. Pracujete v hodině často s obrázky?			*54% studentů nepracuje často s obrázky (57,6% učitelů si myslí, že často pracuje s obrázky)*	
4. S jakými obrázky v hodinách často pracujete?	*63,2% studentů* *57,6% učitelů*	*20,6% studentů*		
5. Jaké obrázky se vyskytují ve Vaší učebnici častěji?	*81,8% učitelů*	*59,4% studentů*		
6. S jakými obrázky se Vám	*86,6% studentů*			

lépe pracuje?	*100% učitelů*			
7. Jsou obrázky, které máte k dispozici, podnětné a zajímavé?	*50% studentů (100% učitelů si také myslí, že obrázky jsou pro studenty zajímavé)*			
8. Máte za úkol obrázek jen popsat nebo ho rozebíráte do hloubky?	*71,2% studentů (50% učitelů rádo s obrázkem pracuje do hloubky)*			
9. Stalo se někdy (stává se), že s jedním obrázkem pracujete celou hodinu?			*62,6% studentů (31,25% učitelů říká NE, není na to ve výuce čas)*	
10. Otázka č. 13: Označte kombinaci dvou obrázků (jednoho kuchaře a jednu misku)	*15,8% studentů 46,8% učitelů*	*33,7% studentů*	*30,3% studentů 40,6% učitelů*	*20% studentů*

Komentář k tabulce bude rozdělen do bodů 1-10, který je součástí obsahových závěrů v podkapitole 7.8.1.

6.8 Závěry výzkumu

Závěrečná část výzkumu bude rozřazena do tří podkategorií. Nejprve budou uvedeny *závěry obsahové*, pak *závěry metodologické* a nakonec *závěry o praktickém využití poznatků.*

6.8.1 Obsahové závěry

Z poznatků analýzy vyplývá, že :

1. Podle učitelů a studentů se v učebnicích nachází dostatečné množství obrázků (shoda).

2. Nejčastěji jsou v učebnicích zastoupeny kreslené obrázky (shoda).

3. 54% studentů si myslí, že se v hodinách s obrázky nepracuje často. 57,6% učitelů si myslí opak.

4. Učebnice je nejčastějším zdrojem obrázků pro výuku (shoda).

5. 81,8% učitelů uvádí, že ve výuce nejvíce pracují s barevnými obrázky. Studenti (59,4%) tvrdí, že výskyt černobílých obrázků je četnější.

6. Učitelé i studenti se shodují, že s barevnými obrázky se pracuje lépe než s černobílými.

7 50% studentů si myslí, že obrázky, se kterými pracují, jsou pro ně zajímavé. Všichni učitelé jsou stejného názoru (shoda).

8. Popisování obrázků, čili ne práce do hloubky za současného rozebírání detailů, je hlavní metodou práce, jak uvádí 71,2% studentů. Zde se názory studentů a učitelů rozcházejí nejvíce.

9. Studenti (62,6%) nikdy nepracují s jedním obrázkem celou vyučovací hodinu. Tento fakt potvrzují i učitelé, kteří jako důvod uvádí nedostatek času ve výuce.

10. Ačkoli učitelé by preferovali kombinaci kresleného a autentického materiálu, studenti by spíše uvítali převažující moderní kreslený materiál (částečná shoda).

Z přehledu vyplývá, že učitelé a žáci vnímají realitu poměrně jednotně a v šesti případech se shodují zcela, v jednom případě částečně a ve třech případech vůbec. Podle mého názoru je tento přehled důkazem, že výzkum byl proveden úspěšně a i vybraný vzorek respondentů byl kvalitní.

6.8.1.1 Ověření hypotéz

Hypotéza, že obrázek napomáhá snazšímu osvojení jazyka, jeho gramatických struktur a rozvíjení mluveného projevu, uvádí přímo 35% respondentů. K základním účelům použití obrázků, uvedených v podkapitole 1.3, se vyjadřuje 41,7% respondentů, kteří uvádí stejné příklady jako Weidenmannův[190] citovaný text. Obsahovou správnost podkapitoly *Funkce obrázků* (1.4), jež měla být výzkumem ověřena také, potvrdilo 68% respondentů, kteří se přímo shodují s hesly v dané kapitole.

Tvrzení, že výuka reálií není možná bez kvalitního obrazového materiálu, potvrzují všichni učitelé, kteří se výzkumu zúčastnili. Shodují se, že obrázek napomáhá představit si diskutovaný jev konkrétně, čímž na sto procent potvrzují danou hypotézu.

Poslední bod se vyjadřuje k závěru hypotézy, která předpokládala, že studenti ocení práci s obrázky ve výuce. 48,3% respondentů, kteří odpovídali na otevřené otázky uvedlo, že výuka je díky obrázkům veselejší, pestřejší, živější, barevnější, hezčí, praktičtější, zábavnější a podněcující fantazii[191].

6.8.2 Metodologické závěry

Pro výzkum byla uvedena dotazníková metoda, která má své přednosti, ale i nedostatky. Předností, jak již bylo zmíněno, je snadné a kvalitní zpracování velkého počtu dat. Nedostatky, jak uvádí Pelikán[192], jsou již v samém formulování otázek, kde je respondent nucen vybrat si variantu, se kterou v některých případech ne zcela souhlasí, ale ostatní varianty ještě více odporují jeho přesvědčení. Mohlo by se stát, že při výběru odlišného vzorku dojde k jiným závěrům výzkumu, takže jeho reliabilita může být zpochybněná.

Já jsem se snažila formulovat otázky třemi způsoby. Jelikož mnohé otázky byly poměrně jasně cílené na odpověď *ano/ne*, měl respondent snadné rozhodování. U další skupiny otázek jsem nabídla více možností odpovědi, kde jsem předpokládala, že respondent najde alespoň jednu, která se bude blížit jeho přesvědčení. U poslední skupiny otevřených otázek jsem nechala možnost

---

[190] *viz s.7 této diplomové práce*
[191] *citováno přímo z dotazníků*
[192] *Pelikán (2007, s. 105)*

odpovědi přímo na respondentovi, díky nimž jsem získala podnětné poznámky a cenné informace.

6.8.3 Závěry o praktickém využití poznatků

Jelikož stanovené hypotézy byly z velké části potvrzeny, dovoluji si tvrdit, že obrázky ve výuce jsou stěžejním didaktickým materiálem, který by měl být pravidelně do výuky zapojen, protože odpovídá na otázku mnoha učitelů, jak se vyhnout stereotypu v hodinách. Jeho přednost spočívá v tom, že pokud je dobře zvolen a učitel ví, jak správně s ním pracovat, dokáže studenty motivovat k učení a intenzivní práci v hodinách.

Během své pedagogické praxe jsem se na hospitacích setkala s mnoha učiteli, kteří si stěžují na nedostatek nadšení k učení se jazyku a zároveň opomíjejí či podceňují význam obrazového materiálu jako ztráty času. Právě tito učitelé by se měli zamyslet nad stylem své práce a vzít v potaz nejen závěry mého dílčího pedagogického výzkumu, ale i závěry studií prezentované odbornou literaturu, jejichž části se objevují v této diplomové práci.

7 Práce s obrazovým materiálem ve výuce

Během posledních dvou let svého pedagogického působení na soukromých jazykových školách jsem měla možnost libovolně zapojovat obrazový materiál do své výuky a vyvinout si vlastní metody práce s ním. Jelikož mé postupy byly studenty oceněny jako zábavné a přínosné pro rozvoj jejich komunikativních dovedností, prezentovala jsem své nápady i před svými kolegy, kteří mé postupy úspěšně využili ve svých hodinách. Rozhodla jsem se nějaké z mých vlastních návrhů prezentovat i v této kapitole, která důsledkem toho bude postrádat odkazy na odbornou literaturu. Jsem si vědoma toho, že mohou být vylepšeny a doplněny, ale zároveň si myslím, že jsou poměrně detailně zpracované a pokyny jsou snadno pochopitelné, takže i začínajícímu učiteli poslouží jako originální materiál. Ačkoli se v analýze učebnic a ve své práci obecně zaměřuji především na jazykovou úroveň A1 podle SERR, rozhodla jsem se prezentovat i několik návrhů pro práci s pokročilejšími studenty na úrovni A2. Mým cílem je, aby se tato práce stala přínosnou pro širší počet učitelů.

Jednotlivé návrhy jsem roztřídila do tří základních kategorií, konkrétně na návrhy pro práci s kreslenými obrázky; návrhy pro práci s fotografiemi; návrhy pro práci s kombinací kresleného materiálu a fotografie. Ve čtvrté části této kapitoly se nachází podkapitola věnovaná firmě Sheepworld[193], která díky svým milým a originálním obrázkům našla cestu do podvědomí německých občanů.

Než bude přikročeno k samotným návrhům, uvádím obecná kritéria, která podle Hosche[194] musí obrázek splňovat, aby mohl být zapojen do výuky. Těmito kritérii jsou grafická kvalita obrázku; tematická a obsahová přiměřenost věkové skupině studentů; estetická úroveň obrázku a otevřenost obrázku pro širší interpretaci (prostorovou, časovou, komunikativní a obsahovou)

Při tvorbě návrhů jsem přihlížela ke stádiím percepce obrazu tak, aby v postupu práce byla logická návaznost. Těmito stupni podle Hosche[195] jsou aktivace předchozích vědomostí, zkušeností, aktivace již uložených schémat;

[193] *[cit. 12. května 2009]. Dostupné na Internetu: < www.sheepworld.de>*
[194] *Hosch (1996, s. 60-65)*
[195] *Hosch (1996, s. 107-108)*

rozpoznání nové informace, situace na obrázku; hledání významu nové informace; porovnání nové informace či zkušenosti se staršími (porovnání podobných a odlišných znaků); porozumění nové informaci a její přijetí; ohodnocení a zaujmutí postoje k věci.

7.1 Kreslené obrázky

7.1.1 Obrázky určené pro práci s krátkou časovou dotací

7.1.1.1 Männer und Frauen[196]

Obrázek 10:

Úroveň: A1 podle SERR

Cíl aktivity: rozvíjení psaného a mluveného projevu

Gramatika: přítomný čas

Obrázek 9 je pro svou jednoznačnost a snadnou pochopitelnost vhodný pro warm-up fázi. Může sloužit pro pobavení studenta na začátku nebo konci hodiny nebo jako úvod do širších tematických okruhů. Cílem aktivity je zopakovat slovní zásobu[197] a doplnit text do prázdných polí.

Příprava: Příprava učitele na tuto aktivitu je snadná. Učitel nakopíruje potřebné množství materiálu, obstará slovníky a promyslí si postup práce.

---

[196] *[cit. 16.dubna 2009]. Dostupné na internetu : <www.karikaturia.de>*

[197] *Opakována bude slovní zásoba týkající se lidských citů a charakterových přídavných jmen*

Krok 1: Učitel pracuje s třídou rozdělenou na dvě poloviny. Jedna skupina pracuje s mužem a jedna se ženou. Studenti vymyslí jména pro své postavy. Poté odškrtají v tabulce ta adjektiva, která jejich osobu vystihuje. K dispozici mají slovní zásobu:

	der Mann	**die Frau**
glücklich sauer traurig maßgebend unsympatisch resigniert stark müde nett freundlich		

Po doplnění tabulky studenti prezentují výsledky prvního úkolu. Všichni si ujasní význam slovíček.

Dalším úkolem bude definovat vztah mezi osobami. Studenti pravděpodobně zmíní, že se jedná o manžele. Učitel se ptá: *Warum handelt es sich nicht um einen Boss und dessen Angestellten? Was bedeutet der aufgehobene Zeigefinger? Wo befinden sich die Personen?* Studenti také přemýšlí, proč je ženě věnováno velké textové pole v porovnání s mužem. Prezentují a diskutují své důvody.

Krok 2 je orientován na praktické využití gramatických poznatků. Studenti tvoří věty podle schématu:

Er ist traurig, weil.....

Sie ist sauer, weil.....

Krok 3: Učitel určí dvojice, které budou spolupracovat, a vysvětlí, že úkolem každé dvojice je doplnit text do prázdných polí. Studenti se pokusí vymyslet vtipný text, který ostatní pobaví a zároveň bude přesně vystihovat situaci. Oslovení (jako *Schatz, Liebling*) jsou povolena, ale vulgarismy jsou striktně zakázány. Studenti mají 5-8 minut na vyplnění.

Krok 4: Po stanoveném časovém limitu učitel vyzve dvojice, aby rozhovor zahrály před třídou.

Shrnutí aktivity: Aktivita je pro studenty zábavná a kreativní. Zaměřuje se na rozvoj mluveného a psaného projevu, přičemž rozvíjí psychologický aspekt předvídání lidského jednání.

7.1.1.2 In der Gaststätte[198]

Obrázek 11:

<u>Úroveň:</u> A1 podle SERR

<u>Cíl aktivity:</u> opakování slovní zásoby

<u>Gramatika:</u> přítomný čas

Obrázek slouží po pobavení na začátku nebo na konci hodiny při probírání tématu *Essen und Trinken.*

Příprava: Než studenti dostanou obrázek, položí učitel otázku: *Wohin gehen Leute essen und trinken?* a na tabuli zaznamená odpovědi typu: *das Restaurant, die Gaststätte, das Café, Fast-Food Ketten.* Vybere slovíčko *die*

[198] *[cit. 16.dubna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.bildergeschichten.eu/restaurant_cartoon_witz.jpg>*

Gaststätte spolu s dalším libovolným pojmem z tabule a do dvou sloupců bude zaznamenávat pozitiva a negativa obou míst. Studenty rozdělí do dvojic.

Krok 1: Dvojice mezi sebou soutěží. Během jedné minuty napíší veškeré druhy nápojů, na které si v daný okamžik vzpomenou. Skupina s největším počtem správných položek vyhrává.

Pro pokračování hry stanoví vyučující limit na dvě minuty. Cílem je napsat co nejvíce pokrmů. Hra se opakuje. Učitel zjišťuje, jaké pokrmy studenti zmiňují. Určitě se mezi nimi objeví těstoviny a špagety. Učitel sdělí, že v menzách a restauracích v Německu si hosté mohou objednat pokrm z těstovin, který se nazývá *der Auflauf*[199]. Nechá studenty vyhledat slovíčko.

Krok 2: Studenti dostanou obrázek. Úkolem je zjistit, v čem spočívá vtip v obrázku. Učitel nechá studenty najít i další významy slova *der Auflauf*. Následuje popis obrázku, určení druhu restauračního zařízení.

Shrnutí aktivity: Jedná se o nenáročnou aktivitu, která díky rychlostním soutěžím oživí výuku. Slouží hlavně pro opakování slovní zásoby.

7.1.1.3 Ein schlechter Hausaufsatz[200]

Obrázek 12:

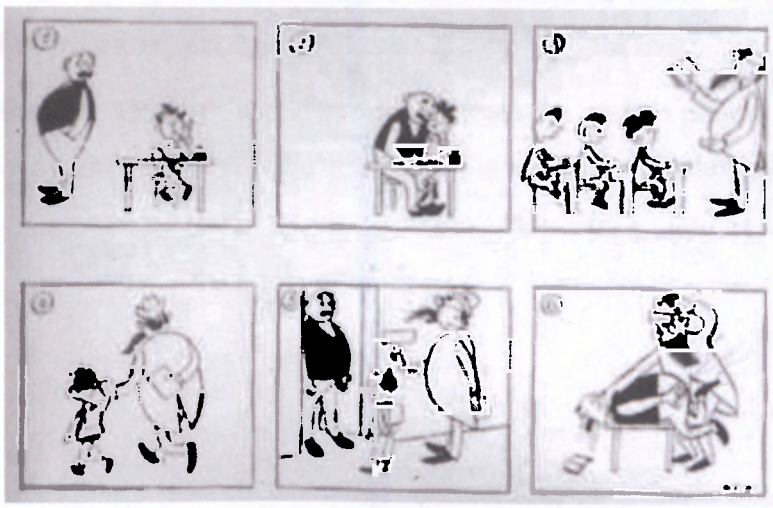

[199] *nákyp, ale i zapečené těstoviny míchané se zeleninou – přeloženo autorkou*
[200] *[cit. 16.dubna 2009]. Dostupné na Internetu: <www.galerie.e.o.plauen.de/werk.html>*

Úroveň: A1 podle SERR

Cíl aktivity: rozvíjení psaného projevu

Gramatika: přítomný čas

Cyklus obrázků ze školního prostředí je vhodným materiálem pro práci v hodině. Jedná se o prostředí studentům blízké, což je pro didaktické účely vhodné. Avšak bez znalosti nadpisu (*Ein schlechter Hausaufsatz*) je interpretace obrázku náročná, čímž se stává podnětnou pro zamyšlení.

Příprava: Učitel nakopíruje obrázek a rozstříhá ho na šest dílů. Studenty rozdělí do dvojic. Každá dvojice dostane jednu obálku.

Krok 1: Studenti se pokusí složit obrázky do správného pořadí a vymyslí nadpis, který obrázek vystihuje. Poté napíší jednu větu ke každému z nich tak, aby na konci vznikl jednoduchý krátký text (každá dvojice tedy připraví 6 vět). Po časovém limitu (přibližně 10 minut) prezentuje každá dvojice svůj text.

Krok 2: Učitel ohodnotí práci a prozradí autorův nadpis. Pokud měli studenti obrázky ve špatném sledu, opraví si. Závěrečným úkolem je napsat krátký esej s názvem „Ein schlechter Hausaufsatz", v němž bude příběh převyprávěn v přítomném čase.

Shrnutí aktivity: Aktivita je zaměřená na psaný projev. Studenti pracují ve dvojicích a komunikují spolu, čímž si rozvíjí i svůj mluvený projev.

7.1.2 Obrázky pro celou vyučovací jednotku

7.1.2.1 In der Schule[201]

Obrázek 13:

Úroveň: A1 podle SERR

Cíl aktivity: rozvoj mluveného a psaného projevu

Gramatika: přítomný čas

Příprava: Škola je pro studenty vysoce aktuálním tématem, a proto se budou schopni zúčastnit i této aktivity, která je založená na práci s obrázkem 13. Učitel si dopředu promyslí, do kolika skupin třídu rozdělí a podle počtu předpokládaných skupin si připraví počet obálek, ve kterých naleznou rozstříhaný obrázek. Nadále si připraví pracovní list."

Krok 1: Učitel studenty rozdělí do skupin. Každá skupina obdrží pracovní list, který je níže vyobrazen:

[201] *[cit. 16.dubna 2009]. Dostupné na Internetu: <www.sn.schule.de/%7Egs24l/1832994.htm>*

Worüber unterhalten sich die Schüler mit ihrem Lehrer am meisten:

1. _____

   Wann?

   Warum?

2. _____

   Wann?

   Warum?

Tento pracovní list je jen základním návrhem a je možno jej obměnit podle potřeby, například rozšířit počet důvodů, pozměnit otázky. Do pracovního listu studenti zaznamenají, o čem nejčastěji se svým učitelem hovoří. Učitel aktivitu kontroluje a nabádá studenty, aby i ve skupině mezi sebou hovořili výhradně německy.

Krok 2: Studenti přednesou témata rozhovorů, která zaznamenali do pracovního listu. Skupiny dostanou obálky a skládají rozstříhaný obrázek. Když jsou hotovi, popisují průběh dění na obrázku. Učitel dává možnost všem mluvit, a pokud nezazní informace, které učitel chce slyšet, klade doplňující otázky:

Kolik osob je na obrázku? Kde se nachází? Kdo je osoba, která mluví? Co mají osoby na sobě? Jaké je nejspíše roční období? Jak reagují žáci na obrázku na to, co říká učitelka?

Krok 3: Učitel požádá studenty, aby se zamysleli nad možným tématem rozhovoru vyučujícího a žáků na obrázku. Každá skupina se dohodne na jednom tématu rozhovoru. Po stanovení tématu si studenti rozdělí role. Jeden z nich bude představovat učitele a ostatní budou žáci. Budou se bavit na dané téma a držet se stanoveného schématu rozhovoru :

Učitel – žák 1 – učitel – žák 2 – učitel – žák 3 apod. Rozhovor zahrají pro celou třídu.

Krok 4: Pokud se jedná o komunikativní třídu, kterou aktivita baví, může učitel uspořádat konferenci učitelů, kde budou témata probírána (témata

všech skupin). Učitel povede konferenci se studenty tak, aby se střídali v otázkách a odpovědích a bude korigovat i délku projevů. Ostatní studenti si dělají poznámky k odpovědím učitelů.

Krok 5: Na závěr studenti sepíší závěrečnou zprávu nebo přehled toho, co na konferenci bylo prodiskutováno a jaké závěry byly vyvozeny.

Shrnutí aktivity: aktivita je velmi komunikativní, podněcující všechny studenty k práci; trénuje práci ve skupině a schopnost prezentace vlastní práce před třídou. Nácvik mluveného projevu je následován psaným projevem.

7.2 Fotografie

7.2.1 Obrázek pro celou vyučovací jednotku

7.2.1.1 Vor dem Geschäft[202]

Obrázek 14:

Úroveň: A2 podle SERR

Cíl aktivity: rozvoj mluveného a psaného projevu, osvojení poznatků reálií

[202] *[cit. 17.února 2009]. Dostupné na Internetu:*
<http://www.google.de/imgres?imgurl=http://www.wdr.de/themen/kultur/2/traditionsgeschaefte/>

Gramatika: minulý čas

Příprava: Učitel se zamyslí nad jazykovou úrovní studentů a formuluje otázky, popřípadě vypracuje archy s úlohami a otázkami. Zeptá se studentů, kde a v jakých typech obchodů oni a jejich rodiče nakupují věci denní potřeby (potraviny, domácí potřeby, dekorativní předměty). Odpovědi zaznamená na tabuli. Zeptá se také, v jakých typech obchodů lidé pravděpodobně nenakupovali před sto lety a neodpovídající výrazy na tabuli proškrtá.

~~im Supermarkt~~

~~in kleinen Geschäften~~

~~in den Einkaufszentren~~

~~in spezialisierten Geschäften~~

Krok 1: Učitel klade otázky, které mohou být prodiskutovány buď kolektivně, nebo ve dvojicích či skupinách (záleží na jazykové úrovni třídy):

1. Jaké typy obchodů existovaly v minulosti? (Mlékárna, pečivo, knihy..)
2. Jak vypadal obchod před sto lety?
3. Jaký byl počet prodavačů v jednom obchodě? Jaká byla jejich náplň práce? Jak se chovali k zákazníkovi? O čem s ním hovořili?
4. Jak byl obchod technicky vybaven?
5. Jak dlouho měl obchod otevřeno?
6. Komu obchod často patřil?
7. Jak se v obchodě platilo?

Krok 2: Studenti dostanou obrázek a jejich úkolem je : obrázek popsat a zaměřit se na detaily (co se na obrázku odehrává; počet lidí; výraz obličeje; typ obchodu, co je napsáno nad vstupními dveřmi). Zamyslet se nad sociálním postavením mužů stojících u obchodu. Jsou to zákazníci, vlastníci? Proč

zákazníci, proč vlastníci? Jdou do obchodu nebo z něj odcházejí? Tvrzení podloží konkrétními detaily. Dále zjistí, kolik je na obrázku žen, jak se liší jejich oblečení, jejich společenská úroveň; proč stojí stranou, proč stojí vedle sebe.

Způsob práce: ve dvojicích či skupinách.

Krok 3: Studenti diskutují své poznatky a domněnky s ostatními dvojicemi či skupinkami. Po prezentaci všech dvojic (skupin) je hlasováno o nejvěrohodnější teorii.

Krok 4: Písemný úkol. Studenti si vyhledají v encyklopediích nebo na internetu podrobnější informace k tématu a napíší kompozici na téma: *Nakupování v německých zemích před 100 lety.* Dalším možným tématem je : *„Nakupování v německých zemích před 100 lety a dnes"* (porovnání).

Shrnutí aktivity: aktivita nabízí mnoho podnětů k mluvenému projevu; zlepšuje schopnost diskutovat a argumentovat; opakuje slovní zásobu z různých tematických okruhů; navazující písemné cvičení zlepšuje psaný projev; rozvíjí schopnost práce v týmu a práci s encyklopediemi a internetem; integruje německé reálie do výuky.

7.2.1.2 Eine Frau und ein Punk in der U-Bahn[203]

<u>Úroveň</u>: A2 podle SERR

<u>Cíl aktivity:</u> rozvíjení mluveného projevu, obohacení slovní zásoby

<u>Gramatika:</u> přítomný čas

Fotografie zobrazující důchodkyni a osobu odívající se ve stylu punk[204] bude jistě zajímavým materiálem pro studenty od 15 let. Aktivita vyžaduje soustředěnost a schopnost vyčíst pocity z lidské tváře.

Příprava: Učitel si připraví tři podklady pro práci. Fotografii, kde se nachází sama důchodkyně, fotografii, kde se nachází oba, a také seznam nové

[203] *Brand; Dommel; Helmling (1988, s. 16-20). Obrázky 15 a 16 se nachází v přílohách. Aktivita je inspirována navrženým postupem v publikaci.*
[204] *obrázek se nachází v Přílohách*

slovní zásoby. Studenty rozdělí do dvojic či skupin (podle vlastního uvážení a konkrétní situace ve skupině žáků). Tento plán upřednostňuje dvojice.

Krok 1: Studenti dostanou lístek se slovíčky a vyhledají ve slovníku jejich české ekvivalenty. Poté si prohlédnou fotografii důchodkyně a vypracují čtyři body, kde popíší: místo, kde se nachází; pravděpodobný objekt jejího zájmu; výraz její tváře; co si v dané chvíli myslí (jedná se pouze o hypotézy). Snaží se používat nové výrazy.

verwirrt	*komisch*	*erstaunt*	*überrascht*	*merkwürdig*	*hässlich*	*trendy*	*entsetzt*

Krok 2: Učitel společně se studenty hovoří o jejich závěrech. Všichni vzájemně diskutují, vyjadřují se k hypotézám ostatních dvojic.

Krok 3: Učitel poskytne dvojicím celý obrázek, který popíší společně s učitelem, vedoucím analýzu. Jejich pozornost soustředí na prostředí a punkera. Hovoří o typických znacích punkerů (jejich účes, typické oblečení, životní styl, filozofie, role hudby, přírody, přátelství, alkoholu, postoj k drogám). Učitel studenty informuje o současné situaci punkerů v Německu. Studenti se pokusí ji porovnat se situací v ČR – za předpokladu, že jim téma punk v ČR není cizí. Řeší otázku, jak se pravděpodobně staví důchodkyně ke stylu punk.

Krok 4: Dvojice se pokusí interpretovat myšlení obou postav. Jeden člen dvojice si připraví vnitřní monolog (myšlenkové pochody) důchodkyně a druhý se zaměří na punkera (studenti si připraví pět vět typu: *Der ist aber komisch. Er hat so komische Haare.)*

Krok 5: Studenti se rozdělí na dva tábory – důchodkyně a punkeři. Důchodkyně prohlásí nahlas, co si myslí, jeden z punkerů zareaguje. Každý student dostane slovo.

Příklad:

- *Der ist aber komisch.*

► *Warum guckt sie mich so komisch an?*

Krok 6: Tímto samotná aktivita končí, ale je vhodné si na závěr zopakovat slovní zásobu, která byla probírána. Úkolem je spojit definice s danými výrazy.

verwirrt	*komisch*	*erstaunt*	*überrascht*	*merkwürdig*	*hässlich*	*trendy*	*entsetzt*

1. *Jemand, der „IN" ist -* ……
2. *Jemand, der sich nicht normal benimmt -* ……
3. *Jemand, der nicht hübsch ist -* ……
4. *Jemand, der etwas nicht erwartet hat und es ist trotzdem passiert -* ……
5. *Etwas, was unsere Aufmerksamkeit erregt -* ……
6. *Jemand, der schockiert ist -* ……
7. *Jemand, der im Moment nicht weiss, was er sich denken soll oder was er machen soll -* ……
8. *Ein Synonym für überrascht -* ……

Shrnutí aktivity: aktivita integruje mnoho dovedností a znalostí, což ji řadí k náročnějším aktivitám. Je vhodná pro starší studenty, kteří se dokáží vcítit do lidských pocitů; procvičuje mluvený projev, psaný projev a rozšiřuje slovní zásobu; poskytuje studentům informace o životě punkerů v ČR a Německu, čímž obohacuje znalosti reálií; zahrnuje samostatnou práci, práci ve dvojici i v kolektivu.

7.3 Kombinace kresleného obrázku a fotografie

7.3.1 Obrázek pro celou vyučovací jednotku

7.3.1.1 Werbeexperten[205]

Obrázek 17, 18:

Úroveň: A2 podle SERR

Cíl aktivity: rozvoj mluveného, psaného projevu, osvojení reálií

Gramatika: minulý čas

---

205 [cit. 17.dubna 2009]. Dostupné na Internetu: <www.google.de/search?sourceid=navclient&ie=UTF8&rlz=1T4SKPB_enCZ239CZ239&q=werbung+waschmittel+foto>

Reklamní experti (Werbeexperten) je zábavnou, časově náročnou aktivitou, která zaměstná celý kolektiv. Je zaměřená na nácvik konverzace a na schopnost zapojit fantazii. Studenty vrací do západního Německa 50. let a přibližuje jim svět tehdejší reklamy.

Příprava: Učitel si předběžně promyslí, jak studenty rozdělí do skupin. Ideální počet jsou tři až čtyři studenti ve skupině. Připraví si pro každou skupiny dva reklamní materiály[206] a krátký popis profilu firmy Henkel. Nadále si připraví koláž materiálů typických pro 50. léta v západním Německu – fotografie lidí, měst, politiků, jiných reklamních materiálů.

Krok 1: Studenti si společně prohlédnou koláž materiálů a popíší obrázky. Shrnou atmosféru doby a formulují její pozitiva a negativa.

Krok 2: Studenti se rozdělí do skupin a zjistí, že jsou v ředitelství firmy Henkel v 50.letech (dostanou popis profilu firmy Henkel). Byly vyhotoveny dva návrhy na reklamu, z nichž jeden se má objevit v časopisech a na reklamních štítech. Skupina dostane od učitele zadáno, pro kterou z dvou reklam se bude přiklánět a jejím úkolem bude návrh obhájit na blížícím se zasedání rady. Všechny argumenty sepíší.

X

Krok 3: Zasedání rady. Učitel rozdělí třídu na skupiny A a B a zahájí podnikovou radu.Vyzve zaměstnance, aby jmenovali důvody, proč je jejich návrh vhodný (pokud se žáci nestřídají sami, učitel vyvolává). Na každý důvod je žádána reakce od zastánců druhého návrhu. Důvody učitel zaznamenává na tabuli.

Krok 4: Vyhodnocení konference je závislé na situaci a na atmosféře ve třídě. Pokud není možné dojít ke kompromisu, prohlásí učitel oba návrhy za perfektní.

---

[206] *viz obrázek 17, 18, s. 83*

Krok 5: Studenti napíší krátký esej, kde shrnou argumenty užité pro jejich reklamu.

Shrnutí aktivity: aktivita je velmi živá a spontánní; spojuje konverzaci, psaný projev a výuku reálií; podněcuje přemýšlení o 50. letech minulého století, o tehdejším způsobu života a tehdejší kultuře; rozšiřuje znalosti dějepisu. Výhodou je zapojení celého kolektivu do práce.

7.4 Obrázky z kolekce Sheepworld[207]

Sheepworld je firma, která vyrábí školní potřeby, diáře, dárkové předměty, pohlednice a přání. Byla založena v roce 1997 a těší se oblibě nejen u dětských spotřebitelů, ale i u dospělých, což potvrzuje i roční obrat 23 milionů EUR[208]. Fakt, že ovečky Sheepworld se staly součástí německé kultury, potvrzuje německá veřejnost, neboť ovečky jsou k zakoupení ve všech větších obchodních domech i na benzínových pumpách. V posledních letech jsou vydávány i knížky, které jsou k zakoupení v knihkupectvích, obsahujících obrázky oveček doprovázené krátkými, vtipnými i milými texty. Proto si myslím, že je možné tyto obrázky integrovat i do výuky v rámci odlehčení atmosféry a potěšení studentů (začátečníků i pokročilých), s přihlédnutím k jejich jazykovým znalostem, neboť texty se vyskytují v různých variantách – od jednoduchých vět až po kratší texty s odlišnou úrovní užité slovní zásoby.

7.4.1 Vztah obrázků z kolekce Sheepworld k didaktice cizího jazyka

Texty na obrázcích mohou být studentům velmi nápomocné pro nácvik frází z běžné komunikace i pro osvojení výrazů, které se v klasických učebnicích německého jazyka nevyskytují. Významnou roli hrají obrázky i ve výuce slovní zásoby.

---

[207] *[cit. 12.května 2009]. Dostupné na Internetu: <www.sheepworld.de>*
[208] *[cit. 12.května 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.sheepworldag.de/zahlenundfakten.html>*

7.4.1.1 Příklady využití obrázků ve výuce

1. Přání[209]

Obrázek 19, 20, 21:

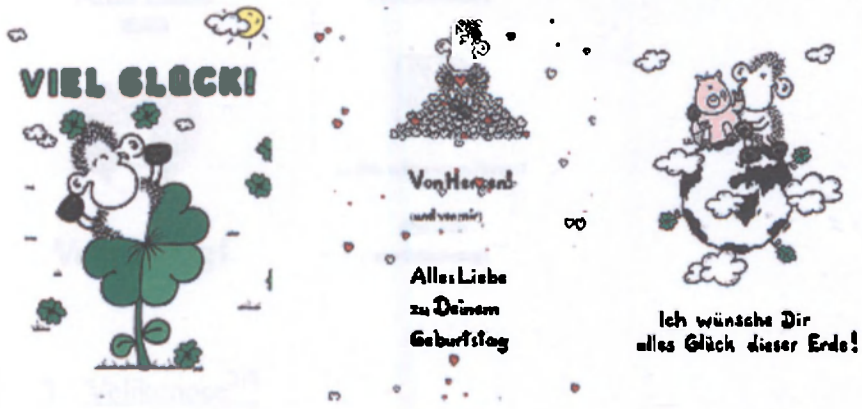

2. Svátky, slavnosti

Obrázky 22, 23:

a. Vánoce[210]

[209] *[cit. 17.dubna 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=b&c=&cc=>*
[210] *[cit. 12.května 2009]. Dostupné no Internetu: <http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=c&c=&cc=>*

b. Valentýn[211]

Obrázky 24, 25:

3. Velikonoce[212]

Obrázky 26, 27:

[211] *[cit. 12.května 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=n&c=&cc= >*
[212] *[cit. 12.května 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=o&c=&cc= >*

4. Vyznání[213]

Obrázky 28, 29:

5. Obrázky pro prezentaci adjektiv[214]

Obrázky 30, 31, 32:

[213] *[cit. 12.května 2009]. Dostupné na Internetu: < http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=d&c=&cc=>*
[214] *[cit. 12.května 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=b&c=&cc=>*

Závěr

Obrázky ve výuce cizího jazyka jsou tématem, kterému se odborná didaktická literatura věnuje velmi intenzivně. Po analýze odborného materiálu, který se danou tématikou zabývá, jsem zjistila, že neexistuje publikace, která by výstižně prezentovala spojení teoretických a praktických poznatků o této metodě. Proto jsem si vytyčila cíl vytvořit práci, která by na základě porovnávání poznatků jednotlivých autorů odborné literatury sestavila přehled uchopující téma obrazového materiálu ve výuce komplexně.

Mým úmyslem bylo také prověřit, jak moderní učebnice německého jazyka reagují na teoretické výstupy odborné literatury. Zvolila jsem metodu analýzy učebnic, jejíž cílem bylo sestavit ucelený přehled o množství obrázků ve výukových materiálech a porovnat sedm konkrétních učebnic, podle kterých se studenti ve školách učí. Tento cíl byl úspěšně naplněn, protože jsem na základě analýzy dokázala, že teoretické poznatky jsou využívány autory při tvorbě nových učebních materiálů.

Dalším, neméně důležitým cílem bylo zjistit, zda je metoda výuky pomocí obrázků vnímána učiteli německého jazyka jako přínosná. Má hypotéza, že učitelé metodu podporují, byla verifikována pedagogickým výzkumem, kterého se celkově zúčastnilo 91 respondentů. Respondenty byli učitelé i studenti. Studenti potvrdili i další předpoklad, že práce s obrazovým materiálem je obohacujícím elementem výuky, který pomáhá zvýšit efektivitu a atraktivitu výuky němčiny.

Ze závěru vyplývá, že jsem ve své diplomové práci naplnila stanovené cíle a ověřila výchozí hypotézy. Pevně doufám, že se tato diplomová práce stane obohacujícím materiálem pro učitele, kteří budou hledat publikaci zabývající se tématem obrázků ve výuce z teoretického i praktického hlediska.

Resumé

In den letzten Jahrzehnten erscheinen Fachwerke, die sich mit der Rolle der Bilder im Deutschunterricht beschäftigen. Die Rolle der Bilder als leicht verständliche Informationsträger ist die Ausgangsbasis für eine neue Lehrmethode, die von vielen Lehrern geprägt wird. Bilder werden als ein wichtiger Bestandteil des kommunikativen Unterrichts verstanden.

Nach dem Studium der Fachdokumente stellte sich heraus, dass es keine Publikation gibt, die sich mit dem Thema der Verwendung der Bilder im Unterricht ganzheitlich beschäftigen würde. Deswegen wurde das Ziel gesetzt, eine Arbeit zu erstellen, die auf Basis der Gegenüberstellung der Erkenntnisse der einzelnen Autoren einen Gesamtüberblick über die Thematik anbietet.

Die Analyse des Lehrmaterials, die für den Zweck dieser Arbeit durchgeführt wurde, soll zeigen, ob die theoretischen Ausgänge in der Praxis angewendet werden. Es wurden sieben Lehrwerke nach fest gestellten Kriterien überprüft. Die Bilder in den einzelnen Lehrwerken wurden gezählt und später mit den anderen Materialen verglichen. Das Ergebnis der Analyse steht im positiven Sinne über alle Erwartungen. Die Finaldaten bestätigen, dass sich die Autoren der Lehrwerke der wichtigen Rolle der Bilder bewusst sind und versuchen, die Lehrbücher mit dem Bildmaterial zu bereichern.

Die Antwort auf die Frage, ob die tschechischen Lehrer dem neuen Trend in der Fremdsprachendidaktik folgen, war die Aufgabe einer pädagogischen Studie, die vom Januar bis Juni 2009 realisiert wurde. An dieser Studie haben 15 Lehrer und 76 Schüler teilgenommen. Die Studenten bekamen die Möglichkeit, ihre eigene Meinung zu dieser Problematik zu äußern. Die Studie hat die Hypothese bestätigt, dass die Lehrer das Bildmaterial häufig in den Unterricht integrieren. Die Schüler geben an, dass die Arbeit mit den Bildern ein bereicherndes Element des Unterrichts ist, das einen natürlichen Sprechanlass darstellt.

Im letzten Teil dieser Diplomarbeit befinden sich Unterrichtsvorschläge, die für Germanistikstudenten und andere Lehrer inspirativ sein könnten. Sie verbinden neue Ideen für den Unterricht mit traditionellen Vorgängen.

Seznam použité literatury

BRAND, M.L.; DOMMEL, H.; Hemling, B. *Bild als Sprechanlass. Sprechende Photos*. Paris : Goethe Institut, 1998.

GOMBRICH, E.H. *Bild und Auge : Neue Studien zur Psychologie der bildlichen Darstellung.* Stuttgart : Klett-Cotta, 1984. ISBN 978-3608761801

HOSCH, W.; MACAIRE, D. *Bilder in der Landeskunde*. Berlin; München; Wien; Zürich; New York : Langenscheidt, 1996. ISBN 3-468-49660-5.

CHARPENTIER, M. u.a. *Bild als Sprechanlaß: Das Kunstbild.* München; Paris : Goethe Institut 1988.

KROEBBER-RIEL, W. *Bild Kommunikation.* München : Franz Valen, 1993. ISBN 3800617021.

NOVOTNÝ, I. ; HRUŠKA, M. *Biologie člověka.* Praha: Fortuna, 2008. ISBN 80-7373-007-3.

PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha : Karolinum, 2007. ISBN 978-80-7184-560-0.

SCHERLING, T; SCHUCKALL, H.F. *Mit Bildern lernen. Handbuch*

Fremdsprachenunterricht. Berlin; München : Langenscheidt, 1992. ISBN 978-3468499951.

SCHRÖDER, H. *Didaktisches Wörterbuch.* München : Oldenburg Wissenschaftsverlag. 2001. ISBN 978-3-486-25787-8

SKALKOVÁ, J. *Úvod do metodologie a metod pedagogického výzkumu.* Praha : SPN, 1983. ISBN 14-411-83

STERNBERG, R.J. *Kognitivní psychologie*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-376-5.

WEIDENMANN, B. *Psychische Prozesse beim Verstehen von Bildern*. Bern; Stuttgart; Toronto : Verlag Hans Huber, 1998. ISBN 9783456816678.

WEIDENMANN, B. *Pädagogische Psychologie*. Basel : Beltz, 1993. ISBN 978-3621271967

Časopisy

WEIDENMANN, B. *Fremdsprache Deutsch. Zeitschrift für die Praxis des Deutschunterrichts.* Hrsg.v. Goethe Institut und Krumm, Neuner, Piepo. ISSN 3-12-675512-7. - Heft 5/1991 : Das Bild im Unterricht.

GUDJONS, H. *Pädagogik. Zeitschrift für Pädagogik.* Hrsg.v. Beltz – Verlag, Weinheim . ISSN 0044-3247. - Heft 9/1989 : Veranschaulichen und Wahrnehmen.

Učebnice

KURSIŠA, A. und Kol. *Deutsch.com1.* Ismaning : Hueber Verlag. ISBN 978-3-19-001658-7

DRMLOVÁ, D a kol. *Německy s úsměvem nově.* Plzeň : Fraus, 2003. ISBN 80-7238-229-2.

NIEBISCH, D. und Kol. *Schritte International 1.* Ismaning : Hueber Verlag, 2006. ISBN 978-3-19-001851-2

NIEBISCH, D. und Kol. *Schritte International 2.* Ismaning : Hueber Verlag, 2006. ISBN 978-3-19-001852-9

DUSILOVÁ, D.; KOLOCOVÁ, V. ; BROŽÍKOVÁ, L. *Sprechen Sie Deutsch?1.* Praha : Polyglot, 2000. ISBN 80-86195-09-0.

FUNK, H. a kol. *Studio dA1.* Plzeň : Fraus, 2005. ISBN 80-7238-440-6

DALAPIAZZA, R. und Kol. *Tangram aktuell1. Lektion 1-4.* Ismaning : Hueber Verlag, 2005. ISBN 978-3-19-001801-7.

DALAPIAZZA, R. und Kol. *Tangram aktuell1. Lektion 5-8.* Ismaning : Hueber Verlag, 2005. ISBN 978-3-19-001802-4.

AUFDERSTRASSE, H. und Kol. *Themen aktuell 1.* Ismaning : Hueber Verlag, 2003. ISBN 3-19-001690-9.

Internetové zdroje

Dostupné na Internetu: <www.hueber.de>

[cit. 10.února 2009]. Dostupné na Internetu: <http://www.cartoonkarikaturen.de/bahn_servicegebuehr.htm>

[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu : <http://www.hueber.de/wiki-99-stichwoerter>

[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu : <http://www.hueber.de/wiki-99-stichwoerter/index.php/Bild>

[cit. 25.února 2009]. Dostupné na Internetu: <www.entwurfonline.de/download/UE_DerHundmitdemgelbenHerzen.doc>

[cit. 20.dubna 2009]. Dostupné na internetu:
<encyklopedie.seznam.cz/heslo/507161-percepce>

[cit. 12.května 2009].Dostupné na Internetu:
<http://www.sheepworldag.de/zahlenundfakten.html>

[cit. 15.května 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.kpg.zcu.cz/capv/HTML/115/115.pdf>

[cit. 15.května 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_16.pdf>

[cit. 15.května 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.varianty.cz/download/pdf/texts_16.pdf>

[cit. 12.května2009].Dostupné na Internetu:
<www.sheepworld.de>

[cit. 10.června 2009]. Dostupné na Internetu:
<www.ped.muni.cz>

[cit. 10.června 2009]. Dostupné na internetu:
<http://www.brockhaus.de/wissen/realien>

[cit. 10.června 2009]. Dostupné na internetu:< www.wissen.de>

[cit. 10.června 2009]. Dostupné na internetu:
<http://www.wissen.de/wde/generator/wissen/ressorts/bildung/index,page=1222288.html>

[cit. 10.června 2009]. Dostupné na Internetu: <www.ped.muni.cz>

[cit. 11.června 2009] Dostupné na Internetu na: <http://www.english-adventure.net/global.html>

[cit. 19.června 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.tcnj.edu/~eslsla/Methodologies/Audiolingual.html>

[cit. 20.června 2009]. Dostupné na Internetu:
http://www.deutschebahn.com/site/bahn/de/start.html

[cit. 20.června 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.bild.de/BILD/news/wirtschaft/2008/08/19/kritik-an-bahnpreisen/politiker-wut-erhoehung-uebelste-abzocke.html>

[cit. 20. června 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.kpg.zcu.cz/capv/HTML/115/115.pdf>

[cit. 20.června 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.polyglot.cz/index.php?lang=1&page=2&ppageid=12&bpageid=&
detail&item=98>

Obrázky

Obrázek 1: [cit. 21.února 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Kanizsa_triangle.svg>

Obrázek 2: [cit. 10.února 2009]. Dostupné na Internetu:
<www.sochorek.cz/de/pr/blog/1146258460-orbis-pictus-das-erste-bildworterbuch-der-welt.htm>

Obrázek 3: [cit. 10.února 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.google.de/imgres?imgurl=http://wirtschaftsbotschafter-koeln.com/resources/>

Obrázek 4: [cit. 10.února 2009] Dostupné na Internetu:
<http://home.allgaeu.org/cwalter/smileys.html>

Obrázek 6: [cit.5.května 2009].Dostupné na Internetu:
<http://www.wiese.info/data/media/45/berliner%20mauer%2002.jpg>

Obrázek 7: [cit.10.února 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.cartoonkarikaturen.de/bahn_servicegebuehr.htm>

Obrázek 8: [cit. 10.února 2009]. Dostupné na Internetu:
<www.google.de/imgres?imgurl=http://www.erdkundewissen.de/erdkunde/land/europa/deutschland/arbeitslose.gif&imgrefurl=http://www.erdkundewissen.de/erdkunde/land/europa/deutschland/arbeitslosigkeit>

Obrázek 9: [cit. 5.května 2009]. Dostupné na Internetu:
www.berggasthausbleckenau.de/picture/upload/Speissekarte3.jpg

Obrázek 10: [cit. 16.dubna.2009]. Dostupné na internetu : www.karikaturia.de

Obrázek 11: [cit. 16.dubna.2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.bildergeschichten.eu/restaurant_cartoon_witz.jpg>

Obrázek 12: [cit. 16.dubna 2009]. Dostupné na Internetu:
<www.galerie.e.o.plauen.de/werk.html>

Obrázek 13: [cit. 16.dubna 2009]. Dostupné na Internetu:
<www.sn.schule.de/%7Egs24l/1832994.htm>

Obrázek 14: [cit.17.února 2009].Dostupné na Internetu:
<http://www.google.de/imgres?imgurl=http://www.wdr.de/themen/kultur/2/traditionsgeschaefte/>

Obrázek 15, 16: BRAND, M.L.; DOMMEL, H.; Hemling, B. *Bild als Sprechanlaß. Sprechende Photos*. Paris : Goethe Institut, 1998. s. 17,18.

Obrázek 17, 18: [cit. 17.dubna 2009]. Dostupné na Internetu:
<www.google.de/search?sourceid=navclient&ie=UTF8&rlz=1T4SKPB_enCZ239CZ239&q=werbung+waschmittel+foto>

Obrázek 19, 20, 21: [cit. 17.dubna 2009]. Dostupné na Internetu:
<http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=b&c=&cc=>

Obrázek 22, 23 : [cit.12.května 2009].Dostupné na Internetu:
<http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=c&c=&cc=>

Obrázky 24, 25: [cit.12.května 2009].Dostupné na Internetu:
<http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=o&c=&cc=>

Obrázky 26, 27: [cit.12.května 2009].Dostupné na Internetu:

< http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=d&c=&cc=>

Obrázky 28, 29 : [cit.12.května 2009].Dostupné na Internetu:
<http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=b&c=&cc=>

Obrázky 30, 31, 32: [cit.12.května 2009].Dostupné na Internetu:
<http://www.sheepworld.de/cards/index.php?catego=b&c=&cc=>

Přílohy

Příloha č.1

Dotazník pro učitele

Obrázky v učebnicích – dotazník

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli, jsem studentka pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a v současné době pracuji na své diplomové práci na téma Obrazový materiál ve výuce, a proto bych vás chtěla poprosit o vyplnění tohoto dotazníku, který nezabere více než 10 minut a je orientován na výuku německého jazyka žáků od 15 let.
Pod pojmem **obrazový materiál (obrázek)** v učebnicích rozumíme fotografie, kreslené obrázky, mapy, grafy, symboly, malby.
Odpovězte prosím pravdivě na následující otázky.

Věková specifikace: dotazník se týká studentů od 15ti let.

Učebnice (se kterými ve výuce pracujete): .....

Délka praxe:.....

1. Nachází se ve vaší učebnici mnoho obrázků?
   a. Ano, je jich tam dostatečné množství.
   b. Ano, ale přál(a) bych si, aby jich tam bylo více.
   a. Ne

2. Jaký typ obrázků se nejčastěji objevuje v učebnicích?
   a. Kreslené obrázky
   b. Fotografie
   c. Mapy, plány měst, programy kin
   d. Symboly

3. Pracujete v hodině často s obrázky?
   a. Ano, práce s obrázky baví mě i mé studenty.
   b. Ano, práce s obrázky mě baví, ale nevím, jak mé studenty.
   c. Ano, protože si to studenti přejí.
   d. Ano, protože naše škola propaguje styl komunikativní výuky.
   e. Ano, ale mohlo by to být častější.
   f. Ne, protože na to není ve výuce čas.
   g. Ne, protože práce s obrázky není podle mého názoru efektivní.
   h. Ne, protože mě samotné nepřipadá práce s obrázky zajímavá.
   i. Ne, protože jsem práci s obrázky zkoušela a studenty to nebavilo.
   j. Ne, protože oborová rada tuto práci zamítla.

4. S jakými obrázky v hodinách často pracujete?
   a. Obrázky z učebnice
   b. Obrázky, které přinesu sama/sám do hodiny
   c. Obrázky okopírované z novin, časopisů
   d. Obrázky z časopisu, který pravidelně ve škole odebíráme
   e. Jiné

5. Jaké obrázky se vyskytují ve vaší učebnici častěji?
   a. Barevné
   b. Černobílé

6. S jakými obrázky se Vám lépe pracuje?
   a. S barevnými
   b. S černobílými

   Napište důvod proč (platí pro barevné i pro černobílé):.....

7. Kdo nebo co je nejčastěji na obrázcích, o kterých se v hodinách němčiny bavíte? Odpovězte prosím vlastními slovy.
   .....
   .....
   .....

8. Myslíte si, že obrázky v učebnici jsou pro Vaše studenty podnětné a zajímavé?
   a. Ano
   b. Ne

9. Myslíte si, že je nutné, aby v učebnici bylo mnoho obrázků?
   a. Ano
   b. Ne

   Napište prosím proč (platí pro obě možnosti).....

10. Myslíte si, že je pro výuku reálií nezbytné s obrázky pracovat?
    a. Ano
    b. Ne

    Napište prosím proč (platí pro obě možnosti).....

11. Dáváte studentům za úkol obrázek pouze popsat nebo k němu připravíte další, navazující aktivity (dialogy, práce ve skupinách, esej na dané téma)?
    a. Většinou obrázek studenti pouze popisují, protože vím, že nejsou kreativní.
    b. Většinou obrázek studenti pouze popisují, protože na navazující aktivity není ve výuce čas.
    c. Většinou obrázek studenti pouze popisují, protože sama/sám nemám čas navazující aktivity vymýšlet či připravovat.
    d. Popis obrázku nestačí, ráda/rád s ním pracuji do hloubky.

12. Stává se někdy, že s jedním obrázkem pracujete celou hodinu (s jedním obrázkem nebo se sérií obrázků či fotografií, které se váží na jedno dané téma)?
    a. Ano, občas.
    b. Ano, ale zřídkakdy.
    c. Ne, není na to ve výuce čas.
    d. Ne, osobně mi to přijde jako ztráta času.

13. Označte 2 obrázky (jednoho kuchaře a jednu misku), o kterých si myslíte, že by Vaši studenti preferovali v jejich učebnicích.

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Příloha č.2

Dotazník pro studenty

Obrázky v učebnicích - dotazník

Milé studentky, milí studenti, jsem studentka pedagogické fakulty Univerzity Karlovy a v současné době pracuji na své diplomové práci na téma Obrazový materiál ve výuce, a proto bych vás chtěla poprosit o vyplnění tohoto dotazníku, který je zcela anonymní a nezabere více než 10 minut.
Pod pojmem **obrazový materiál (obrázek)** v učebnicích rozumíme fotografie, kreslené obrázky, mapy, grafy, symboly, malby). Odpovězte prosím pravdivě na následující otázky.

Věk:.....

Učebnice (podle které se ve škole učíte): .....

1. Nachází se ve vaší učebnici mnoho obrázků?
   a. Ano, je jich tam dostatečné množství.
   b. Ano, ale přál(a) bych si, aby jich tam bylo více.
   c. Ne

2. Jaký typ obrázků se nejčastěji objevuje v učebnicích?
   a. Kreslené obrázky
   b. Fotografie
   c. Mapy, plány měst, programy kin
   d. Symboly

3. Líbí se Vám obrázky, se kterými v hodinách pracujete?
   a. Ano
   b. Ne

4. Pracujete v hodině často s obrázky?
   a. Ano
   b. Ano, ale mohlo by to být častější.
   c. Ne

5. S jakými obrázky v hodinách často pracujete?
   a. Obrázky z učebnice
   b. Obrázky, které nám učitel do hodiny přinese
   c. Obrázky okopírované z novin, časopisů
   d. Obrázky z časopisu, který pravidelně ve škole odebíráme
   e. Jiné

6. Jaké obrázky se vyskytují ve vaší učebnici častěji?
   a. Barevné
   b. Černobílé

7. S jakými obrázky se Vám lépe pracuje?
   a. S barevnými
   b. S černobílými

Napište důvod proč (platí pro barevné i pro černobílé):.....

8. Baví Vás obrázky popisovat a pak se o nich bavit?
   a. Ano
   b. Ne

   Napište důvod (platí pro obě možnosti):.....

9. Kdo nebo co je nejčastěji na obrázcích, o kterých se v hodinách němčiny bavíte? Odpovězte prosím vlastními slovy.

   .....
   .....
   .....

10. Jsou obrázky, se kterými ve škole pracujete, pro vás zajímavé? Těšíte se na to, že si oddychnete a děláte něco nového nebo jiného?
    a. Ano, je to něco nového v hodině
    b. Ano, můžeme se ulejvat
    c. Ano, můžeme pracovat ve skupině
    d. Ne, nebaví mě pracovat s obrázky, protože je musíme popisovat a pracovat s nimi pořád.
    e. Radši se učím gramatiku nebo čtu text.

11. Máte za úkol obrázek jen popsat nebo se pak o něm i bavíte do hloubky?

    b. Obrázky pouze popisujeme.
    c. Většinou máme za úkol si na základě obrázku vymyslet rozhovor nebo scénku, napsat příběh atd.

12. Stalo se někdy, že jste s jedním obrázkem pracovali celou hodinu (s jednou fotografií nebo se sérií fotografií, která se vázala na jedno téma)?
    a. Ano a bavilo mě to.
    b. Ano, ale nebavilo mě to.
    c. Ne

13. Označte 2 obrázky (jednoho kuchaře a jednu misku), který byste rádi našli ve své učebnici němčiny.

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Příloha č.3

Mimická gesta (obrázek)

NIEBISCH, D. und Kol. Schritte International 1. Ismaning : Hueber Verlag, 2006, Lekce 7, strany 76-77

„Super!“
„Na, guck mal!“
„Das ist ja toll!“

Hey!

„Achtung!“
„Vorsicht!“
„Hör mal!“
„Was ist denn jetzt los?!“
„Moment mal!“

Brr!

„Mir ist (sehr) kalt!“
„Hier ist es (sehr) kalt!“

Oh-oh!

„Achtung!“
„Das geht nicht gut!“
„Da stimmt etwas nicht!“
„Da habe ich wohl was falsch gemacht?!“
„Da hast du wohl was falsch gemacht?!“

Oje!

„Das tut mir Leid!“
„Das ist aber gar nicht schön!“
„Das ist sehr schade!“

Hopp!

„Na los!“
„Mach jetzt mal!“
„Schnell jetzt!“
„Nicht so langsam, bitte!“

Oh Gott!

„Das kann doch nicht wahr sein!“

Igitt!

„Das gefällt mir gar nicht!“
„Das ist sehr hässlich!“
„Das schmeckt mir gar nicht!“
„Das schmeckt (riecht) ganz schlecht!“
„Das sieht nicht gut aus!“

Boah!

„Das ist ja unglaublich!“
„Das ist stark!“
(positiv und negativ)

Ach!?

„Wirklich!?“
„Was!?“
„Bist du sicher?“
„Das habe ich nicht gewusst!“
„Na so was!“

Pfui!

„Das finde ich gar nicht gut.“
„So etwas macht man nicht!“
(meist zu kleinen Kindern oder Haustieren)

CD 47-57

Hören Sie die Gespräche.
Arbeiten Sie dann mit einer Partnerin / einem Partner:
Suchen Sie drei Ausrufe aus und schreiben Sie selbst solche Gespräche.
Spielen Sie Ihre Gespräche im Kurs vor.

Příloha č.4

Eine Frau und ein Punk in der U-Bahn (obrázek)

BRAND, M.L.; DOMMEL, H.; Hemling, B. Bild als Sprechanlass. Sprechende Photos. Paris : Goethe Institut, 1998, s. 17, 18.

ARBEITSVORSCHLAG 1